

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ
Кафедра управління професійною освітою

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

_____ Л. А. Сидорчук
(підпис, П.І.Б)

«___» _____ 2020 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЮ
«МАГІСТР»

Тема: Освітні інновації в закладах вищої освіти

Виконала: Нурієва Ольга Володимирівна

Керівник: д. пед. наук, професор СИДОРЧУК Людмила Андріївна

Нормоконтролер з ЄСКД (ЄСПД): _____(Сівашенко Т. В.)

Київ - 2020

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут неперервної освіти

Кафедра управління професійною освітою

Освітній ступінь магістр

Спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»

Освітньо-професійна програма «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Л.А. Сидорчук

«___» _____ 2020 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання дипломної роботи студентки

Нурієвої Ольги Володимирівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Освітні інновації в закладах вищої освіти затверджена наказом ректора від «30» листопада 2020 р., № 2360 /ст
2. Термін виконання проекту (роботи): 05.10.2020 р. до 21.12.2020 р.
3. Вихідні дані до проекту (роботи): дані про теоретичне та емпіричне дослідження впровадження інноваційних освітніх технологій в навчальний процес закладів вищої освіти.
4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, що підлягають розробці): теоретико-методологічні засади інноваційного розвитку вищої освіти. Освітні інновації в системі вищої освіти. Організаційно-педагогічні умови впровадження інноваційних технологій навчання.
5. Перелік обов'язкового графічного матеріалу: у роботі вміщено 3 таблиці та 6 рисунків.

АНОТАЦІЯ

У магістерській роботі представлено комплексний теоретичний аналіз проблеми педагогічної інноватики в закладах вищої освіти. Розкрито сутнісні характеристики понять «інновація», «педагогічна інновація», «інноваційна діяльність»; висвітлено структуру та етапи протікання інноваційних процесів у сфері освіти; визначено й конкретизовано структуру та критерії готовності викладача вищої школи до інноваційної діяльності; висвітлено проблему психологічних бар'єрів інноваційної професійної діяльності.

Здійснено аналіз тенденцій розвитку вищої освіти в умовах глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства, висвітлено інноваційні освітні технології в системі вищої освіти, розкрито інформаційно-освітнє середовище у вищій школі.

Уточнено феномен *освітня інновація*, охарактеризовано інтегральні якості інновації: інноваційний процес, інноваційна діяльність, інноваційний потенціал, інноваційне середовище.

Обґрунтовано, що управління інноваційними процесами слід розглядати як процес, що регулює взаємозв'язок усіх компонентів системи освіти. Визначено основні організаційно-педагогічні умови впровадження інноваційних технологій навчання. Визначено й конкретизовано структуру та критерії готовності викладача вищої школи до інноваційної діяльності.

Матеріали дипломної роботи рекомендується використовувати у практичній діяльності закладів освіти з метою підвищення ефективності їх діяльності.

Ключові слова: освітні інновації, заклади освіти, інформаційно-освітнє середовище, педагогіка інновацій, інноваційні технології навчання, управління процесом інновацій.

ABSTRACT

The master's thesis presents a comprehensive theoretical analysis of the problem of pedagogical innovation in higher education. The essential characteristics of the concepts "innovation", "pedagogical innovation", "innovative activity" are revealed; the structure and stages of innovation processes in the field of education are highlighted; the structure and criteria of readiness of the teacher of higher school for innovative activity are defined and specified; the problem of psychological barriers of innovative professional activity is covered.

The problem of research is formulated, its urgency is substantiated, the object, subject, the purpose of research are defined, the basic tasks are formulated, scientific methods of research are specified, scientific novelty and practical value of the received results is opened.

The analysis of tendencies of development of higher education in the conditions of globalization, integration and informatization of a society is carried out, innovative educational technologies in system of higher education are covered, the information-educational environment in higher school is opened.

The phenomenon of educational innovation is specified, the integral qualities of innovation are characterized: innovation process, innovation activity, innovation potential, innovation environment.

It is justified that the management of innovation processes should be considered as a process that regulates the relationship of all components of the education system. The main organizational and pedagogical conditions for the introduction of innovative learning technologies are determined. The structure and criteria of readiness of a higher school teacher for innovative activity are defined and concretized.

Thesis materials are recommended to be used in the practical activities of educational institutions in order to increase the efficiency of their activities.

Keywords: educational innovations, educational institutions, information and educational environment, pedagogy of innovations, innovative learning technologies, management of the innovation process.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Етапи виконання дипломної роботи	Термін виконання етапів	Примітка
1.	Збір необхідної інформації за темою дипломної роботи	05.10-20.10	виконано
2.	Підібрати літературу до теми дослідження	05.10 - 20.10	виконано
3.	Проведення аналізу дослідження педагогічних технологій впровадження засобів дистанційного навчання	20.10-30.10	виконано
4.	Оформлення списку літературних джерел, використаних під час дослідження	01.11-10.11	виконано
5.	Підготовка та оформлення аналітичного розділу дипломної роботи	10.11- 20.11	виконано
6.	Підготовка та оформлення теоретичного розділу	20.11.-01.12	виконано
7.	Обґрунтування методики розвитку інформаційно-освітнього середовища закладу вищої освіти та перевірка її ефективності	01.12-10.12	виконано
8.	Оформлення рекомендаційного розділу дипломної роботи	10.12-15.12	виконано
9.	Остаточне оформлення дипломної роботи (зміст, вступ, висновки, додатки тощо)	15.12-20.12	виконано
10.	Підготовка доповіді та презентації ДР	15.12-20.12	виконано
11.	Підписання необхідних документів у встановленому порядку, підготовка до захисту дипломної роботи та попередній захист дипломної роботи на випусковій кафедрі	15.12-20.12	виконано

Дата видачі завдання: «05» жовтня 2020р.

Студент _____ О.В. Нурієва
(підпис)

Керівник дипломної роботи _____ Л.А. Сидорчук
(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	12
1.1. Аналіз тенденцій розвитку вищої освіти в умовах глобалізації та інформатизації суспільства.....	12
1.2. Інноваційні освітні технології в системі вищої освіти.....	18
1.3. Інформаційно-освітнє середовище у вищій школі.....	24
Висновки до першого розділу.....	29
РОЗДІЛ 2. ОСВІТНІ ІННОВАЦІЇ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	31
2.1. Педагогіка інновацій у вищій школі.....	31
2.2. Управління інноваційними процесами у закладах вищої освіти.....	35
2.3. Компетентнісний підхід в освіті як системна інновація.....	46
Висновки до другого розділу.....	53
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ.....	55
3.1. Проектне навчання як інноваційна педагогічна технологія....	55
3.2. Змішане навчання як інноваційна форма організації освітнього процесу.....	67
3.3. Мотивація педагогічних працівників до впровадження інноваційних технологій навчання.....	74
Висновки до третього розділу.....	86
ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	91

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології

ІТ – інформаційні технології

ЗВО – заклад вищої освіти

ІОС – інформаційно-освітнє середовище

ХОС – хмаро-орієнтоване середовище

МОН – мобільно-орієнтоване навчання

ОЕСД – організація економічного співробітництва і розвитку

ВСТУП

Актуальність дослідження. Інтеграція вищої школи України у європейський та світовий освітній простір можлива лише за умови реформування та модернізації підготовки спеціалістів у закладах вищої освіти. Це актуалізує проблему освітніх інновацій як дієвого чинника інтенсифікації та підвищення якості освітніх послуг, зростання творчого потенціалу учасників навчального процесу. Іntenсифікація інноваційно-освітньої діяльності зумовлена багатьма факторами розвитку сучасної цивілізації, які впливають на характер і зміст усіх ланок освіти, визначають основні напрями і перспективи її розвитку, форми і методи навчання. Явища глобалізації та інтеграції охоплюють різноманітні сфери суспільної діяльності (фінанси, промисловість, політика, наука, освіта, культура тощо). Як особливо важлива, суспільно-значуща та визначальна для майбутнього людства науково-освітня галузь розвивається в контексті загальноцивілізаційних та євроінтеграційних процесів. Поява світового ринку та інтернаціоналізація капіталу, створення і діяльність транснаціональних і наднаціональних об'єднань (промислових, суспільно-політичних тощо), бурхливий розвиток інформаційних технологій і засобів комунікації, інтеграція науки і виробництва, науки і освіти, поширення моделі високотехнологічного суспільства, виникнення у житті світового співтовариства нових глобальних проблем, які потребують своєчасного дослідження і розв'язання – ось далеко не повний перелік визначальних процесів сучасного суспільного життя, які обумовлюють зміст, напрями і перспективи науково-освітньої діяльності.

Вища освіта має відповідати на виклики часу, втілюючи нові вимоги, тенденції, ідеї у нових освітніх технологіях, формах і структурах, методах і засобах професійної підготовки. Освітні інновації є адекватною відповіддю на соціальні вимоги постіндустріального суспільства "швидкої" економіки, в

якій зростає роль творчості, оперативності управління, здатності швидко реагувати на зміни, уміння створювати нові технології і замінювати їх новішими, запобігати інформаційній ізоляції. Інноваційно-освітня діяльність – важлива складова інноваційної політики держави, стрижнем якої є усвідомлення того, що науково-технічні інновації як фактор її економічного розвитку реалізуються не лише в нових або удосконалених технологічних процесах, різних видах організаційної, маркетингової та управлінської діяльності, але й в нових освітніх програмах, навчальних та управлінських технологіях, ефективних методах і формах підготовки фахівців на рівні сучасних вимог.

У психолого-педагогічній літературі інноваційну педагогічну діяльність розглядають як багатокomпонентну і таку, що своїм характером, формою та результатами свідчить про здатність суб'єктів освітньої діяльності до генерації ідей, їх втілення, аналізу моніторингових даних і продукування нових педагогічних ідей, оприлюднення результатів, забезпечення умов для їх реалізації системі освіти [63, с. 33–34].

Проблемам інноваційної діяльності в освітній сфері було присвячено чимало досліджень провідних вчених, серед яких К.Ангеловські, Л. Ващенко, О. Козлова, Н. Артикуца, М. Поташник, О. Арла мов, М. Бургін, В. Журавльов, Н. Юсуфбекова, А. Ніколс, Г. Герасимова, Л. Ілюхіна, І. Беха, Л. Даниленко, І. Дичківська, М. Кларіна, О. Пехота, О. Попова, Л. Подимова, А. Прігожина, В. Сластьоніна, А. Хуторський та інші. Але, незважаючи на велику кількість досліджень у цьому напрямі, й нині відсутні єдині підходи як до визначення поняття «освітня інновація», так і до класифікації інновацій, орієнтованих на освітні цілі, що мають певні специфічні особливості та властивості. Відсутність системних та комплексних підходів до вирішення цих питань не дозволяє конкретизувати пріоритетні напрями інноваційного розвитку освітньої сфери; розробити «єдиний банк (базу даних)» освітніх інновацій; підвищити ефективність управління інноваціями в освітній сфері, зокрема, організації їх експертизи; запровадити більш

раціональні форми фінансування інноваційних проектів у галузі освіти; здійснювати організацію правового захисту освітніх інновацій як інтелектуальної власності.

Принципове значення проблеми, її важливість для суспільства і сучасної системи освіти, відсутність її належного розроблення в педагогічній теорії і практиці, зафіксовані протиріччя дали змогу визначити тему дослідження **«Освітні інновації в закладах вищої освіти»**.

Об'єкт дослідження – інноваційні процеси в освіті.

Предмет дослідження – освітні інновації в закладах вищої освіти.

Мета дослідження є висвітлення та обґрунтування необхідності реалізації інноваційних процесів у закладах вищої освіти, впровадження у навчально-виховний процес інноваційних методів навчання, виховання та управління педагогічним процесом.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

1. Здійснити проблемний аналіз теоретико-методологічних аспектів інноваційного розвитку вищої освіти.

2. Розкрити сутнісні характеристики категоріального апарату дослідження та уточнити поняття «новація», «інновація», «інноваційний процес», «інноваційна діяльність», «інноваційні освітні технології».

3. Обґрунтувати особливості управління інноваційними процесами у закладах вищої освіти

4. Виокремити організаційно-педагогічні умови впровадження інноваційних технологій навчання

5. Визначити мотиваційний компонент інноваційної діяльності педагогічних працівників

Для реалізації мети та окреслених в дослідженні завдань використано комплекс взаємопов'язаних методів:

– *теоретичні методи* аналіз філософської, культурологічної, управлінської, психологічної, соціальної та педагогічної літератури

проблеми впровадження інноваційних педагогічних технологій в навчально-виховний процес закладу вищої освіти;

3. **емпіричні методи** (анкетування, бесіда, пряме та непряме спостереження, самооцінювання, тестування) потрібні для визначення критеріїв, засобів і системи контролю якості впровадження інноваційних технологій навчання в закладах вищої освіти.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі:

проаналізовано тенденції розвитку вищої освіти в умовах глобалізації та інформатизації суспільства;

уточнено зміст і сутність понять «новація», «інновація», «інноваційний процес», «інноваційна діяльність», «інноваційні освітні технології»; теоретично обґрунтовано інноваційні тенденції розвитку вищої освіти в умовах глобалізації та інформатизації суспільства; виокремлено організаційно-педагогічні умови впровадження інноваційних технологій навчання в закладах вищої освіти, обґрунтовано методику організації освітнього процесу впровадження інноваційних технологій навчання в закладах вищої освіти; визначено мотиваційний компонент навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців;

подальшого розвитку й конкретизації набули теоретичні та методичні засади впровадження педагогічних інновацій; удосконалення педагогічного інструментарію (форм, методів, засобів, технологій).

Практичне значення дослідження визначається тим, розроблений класифікаційний підхід дає можливість практичного визначення рівня, масштабів, сфер, ступеня змін та наслідків впровадження освітніх інновацій. У сучасних умовах він може буди надійним підґрунтям розробки стратегії та тактики розвитку освітньої сфери, зокрема, механізмів впровадження освітніх інновацій; здійснення оцінювання їх ефективності та впливу на інші сфери народного господарства, що є основою для обґрунтування напрямів інноваційного фінансування; побудови прогнозів показників інноваційної діяльності сфери освіти тощо.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. Аналіз тенденцій розвитку вищої освіти в умовах глобалізації та інформатизації суспільства

До основних сучасних тенденцій світового розвитку, що обумовлюють істотні зміни в системі освіти, належать [32, с. 5-6]:

- прискорення темпів розвитку суспільства і як наслідок – необхідність підготовки до життя в умовах, що швидко змінюються;

- перехід до постіндустріального, інформаційного суспільства, суспільства ґрунтованого на знаннях, значне розширення масштабів міжкультурної взаємодії, у зв'язку з чим особливу важливість набувають фактори комунікабельності й толерантності;

- масове прагнення до здобуття вищої освіти; - виникнення глобальних проблем, які можуть бути вирішені лише в результаті співробітництва в рамках міжнародного співтовариства, що вимагає формування сучасного мислення в молодого покоління; демократизація суспільства, розширення можливостей політичного й соціального вибору, що викликає необхідність підвищення рівня готовності громадян до такого вибору;

- динамічний розвиток економіки, зростання конкуренції, скорочення сфери некваліфікованої й малокваліфікованої праці, глибокі структурні зміни в сфері зайнятості, що визначають постійну потребу в підвищенні професійної кваліфікації й перепідготовки працівників.

На розвиток системи вищої освіти впливають також такі фактори, які можна вважати глобальними [15, с. 2]:

- глобалізація соціально-економічних процесів і пов'язана з нею інтернаціоналізація ринку освітніх послуг;

- розвиток інноваційних освітніх технологій;

- лібералізація адміністративного управління освітою з боку держави;
- дефіцит державних ресурсів, необхідних для підтримки й розвитку системи вищої освіти.

Виділені тенденції світового розвитку визначають взаємопов'язані тенденції у сфері вищої освіти: підвищення освітнього рівня населення; інтернаціоналізацію вищої освіти; активний розвиток самоуправління ВНЗ – їх автономію.

Ці тенденції, у свою чергу, задають основні вектори державної політики у сфері вищої освіти: підвищення доступності освіти; забезпечення якості освіти; підвищення фінансової ефективності в секторі вищої освіти.

Спираючись на теоретичні дослідження українських вчених В. Андрущенко, Н. Бідюк, С. Гончаренка, І. Зязюна, В. Кременя, К. Корсака, А. Лігоцького, вагомі розробки А. Глузмана, А. Сбруєвої, Т. Фінікова; російських – В. Байденка, Є. Бондаревської, Б. Гершунського, В. Ледньова, В. Серикова та зарубіжних – Ф. Дж. Альтбах, Т. Дай, Т. Кайго, А. Келлі, К. Лайсвуд, Д. Лоутон, Т. Моу, С. Парсонс, Л. Райсберг, Л. Раблі, Д. Харгривз, Дж. Чаб та ін., позначимо загальні для сучасного суспільства тенденції розвитку освіти.

Переважна більшість дослідників до основних тенденцій розвитку вищої освіти відносять глобалізацію, інтеграцію, інтернаціоналізацію, демократизацію, неперервність, гуманізацію, гуманітаризацію, навчання упродовж життя, відкритість освіти, автономізацію освіти.

Серед інших глобальних тенденцій у вищій освіті автори називають такі: міжнародну мобільність студентів; зміну характеру викладання, навчання і освітніх програм; зростання значення забезпечення якості освіти, підзвітності й кваліфікаційних структур; зміна фінансування вищої освіти і посилення дискусії на тему «суспільне благо – особисте благо»; зростання кількості приватних вищих навчальних закладів, які пропонують свої послуги студентам, які не задовольняють вимогам державних навчальних закладів; розповсюдження інформаційних і комунікаційних технологій;

тенденції пов'язані з демографічними змінами – контингент студентів стане більш різноманітним з більшою кількістю іноземних студентів, студентів старших вікових груп, з неповним навчальним днем; тенденції пов'язані з наслідками економічної кризи – вищі навчальні заклади стикаються з суттєвим зменшенням державного фінансування [47, с. 16-18].

Глобалізація означає всеосяжний процес взаємозв'язку, взаємообумовленості і об'єднання зусиль багатьох країн у різноманітних сферах людської діяльності. Глобалізація як принципово новий якісний стан міжнародних суспільних відносин, є наслідком різноманітних факторів: інформатизації суспільства; розвитку продуктивних сил; нових уявлень про місце людини в суспільстві; розвитку науки, освіти, культури. Глобалізація щодо вищої освіти – це універсалізація навчального планування, що здійснюється за рахунок попиту певного типу фахівця на глобальних ринках праці. Характерними ознаками глобалізації вищої освіти є стратегія інтернаціоналізації; транснаціональна освіта; забезпечення міжнародної якості освіти; підприємницькі підходи до функціонування освіти; регіональна і міжрегіональна співпраця; інформаційна і телекомунікаційна технологія та віртуальні навчальні заклади; поява нових освітніх посередників – провайдерів освіти, проблеми рівноправності та доступності освіти; децентралізація систем професійної освіти, розвиток недержавного сектору, розширення способів набуття знань, формування глобального мислення.

Глобалізація є провідною тенденцією розвитку інформаційних технологій, з іншого боку інформаційні технології розглядаються водночас і як причина, і як наслідок глобалізації суспільних відносин [63, с. 177]. Глобалізація сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій спричинила формування глобального міжнародного освітнього середовища, яке відкриває шлях до інтеграції освітніх систем різних країн, формування єдиного ринку освітніх програм у світовому освітньому просторі. На думку С. Сисоєвої перспективним напрямом руху до глобального міжнародного освітнього середовища може бути створення спільних (для двох і більше

країн) відкритих університетів з метою об'єднання зусиль у професійній підготовці фахівців засобами дистанційного навчання [63, с. 184].

Інтернаціоналізація освіти – це різноманітні заходи і програми, які впроваджують університети і уряди у відповідь на глобалізацію. Інтернаціоналізація освіти означає вільний академічний обмін викладачами і студентами між вузами різних країн, а також створення єдиних спеціальних навчальних програм. Яскравим прикладом інтернаціоналізації в освіті – Лісабонська стратегія й Болонський процес в Європі, що залучив більше 40 країн до добровільної участі до створення Європейського простору вищої освіти. Лісабонська стратегія й Болонський процес стали орієнтиром для аналогічних зусиль в інших регіонах світу (ENLACES в Латинській Америці, розробка стратегії гармонізації в Африканському Союзі, Брісбенське комюніке про ініціативу двадцяти семи країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону тощо [47, с. 62]. Інтернаціоналізація в галузі вищої освіти веде до інтеграції окремих ЗВО і освітніх систем, а глобалізація, у свою чергу, – до їхньої конкуренції.

Інтеграція освіти відбувається через створення інформаційного освітнього середовища, в основі якої лежать нові інформаційно-комунікаційні технології, у тому числі дистанційна освіта, що дозволяє здобувати якісну освіту в будь-який час і в будь-якому місці, упродовж усього терміну життя людини. Створення єдиного інформаційного освітнього простору країни й інтеграція його у світовий інформаційний освітній простір спричиняє подолання соціальної нерівності при одержанні якісної освіти.

Вихід вищих навчальних закладів на глобальний ринок освітніх послуг і пов'язана з цим необхідність підтримання конкурентоздатності призводить до зміни моделі управління вищими навчальними закладами – —автономізації» вищих навчальних закладів. Автономізація освіти полягає в лібералізації адміністративного управління освітою з боку держави – підвищення фінансової та адміністративної незалежності ВНЗ від держави, делегування суттєвих повноважень університетам. Вищі навчальні заклади

самостійно приймають рішення у всіх сферах управління – від кадрової й адміністративної та фінансової політики, до планування прийому студентів, змісту й обсягу навчання, визначення пріоритетних напрямів наукових досліджень. Автономізація освіти передбачає не тільки підвищення самостійності вищих навчальних закладів у всіх сферах управління, але й підвищення контролю з боку держави за якістю освіти. Автономізація ВНЗ, з одного боку, і посилення контролю якості навчання, з іншого, є двома взаємодоповнюючими процесами, що дозволяють підтримувати баланс інтересів у новій системі функціонування вищих навчальних закладів.

Демократизація професійної освіти означає доступність отримання освіти, рівність прав на здобуття професійної вищої освіти на основі здібностей кожного, спрямованої на розвиток особистості, на збільшення поваги до прав людини та її основних свобод.

Гуманізація передбачає ставлення до людини як до суб'єкта, визнання її прав на унікальність – несхожість на нікого. Одним з проявів гуманізації є духовність як абсолютна цінність людського життя, основа цілісності і душевного здоров'я людини, тому особистісний розвиток фахівця повинен розглядатися як невід'ємна складова його професійної підготовки. Вплив даної тенденції виявляється в зміні таких структурних компонентів системи освіти, як мета, зміст, форми і засоби освітньо-виховної діяльності.

Відкритість освіти – динамічний саморозвиток, що припускає новий підхід до визначення цілей і результатів освіти, взаємодії викладача й студентів, до особистості студента й педагога, змісту освіти: по-перше, вибір людиною своєї індивідуальної освітньої траєкторії протягом всього життя за рахунок виникнення нових джерел знання, таких як ЗМІ, комп'ютерні мережі й ін., і корінної зміни технологій одержання знань на основі таких важливих дидактичних положень і принципів, як індивідуалізація й диференціація навчального процесу при збереженні його цілісності; по-друге, зміна ролі педагога в інформатизованій системі освіти, головною функцією якого стає

роль наставника, консультанта, навігатора як у світі знань, так і у формуванні в учня цілісної якості бути Особистістю [61].

Орієнтація освіти на саморозвиток студентів – опора на особистісне знання, життєвий досвід, індивідуальну зацікавленість, індивідуально-творчу роботу; розвиток самостійності й незалежності студентів у процесі навчання; підтримка самовизначення, самопізнання, саморозвитку, самореалізації.

Широке впровадження методів інноваційного і розвивального навчання, орієнтованих на розвиток творчого потенціалу особистості, зокрема побудова та реалізація індивідуальних моделей навчання на основі поступового розширення можливостей самостійного вибору дисциплін, урахування індивідуальних особливостей студентів і потреб ринку праці.

Компетентнісний підхід означає поступову переорієнтацію домінуючої освітньої парадигми з переважною трансляцією знань, формуванням навичок на створення умов для оволодіння комплексом компетенцій, що означають потенціал, здатності випускника до виживання і стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багатофакторного соціально-політичного, ринково-економічного, інформаційно і комунікаційно насиченого простору.

Означені загальні тенденції спричинюють такі закономірності її розвитку, як: глобалізація, інтернаціоналізація та відкритість системи освіти; перетворення елітарної вищої освіти на загальну масову; кількісне зростання контингенту студентів та їх мобільності; подовження тривалості обов'язкової освіти; збільшення віку тих, хто здобуває вищу освіту; зростання кількості працівників сфери вищої освіти; зростання вартості та видатків на вищу освіту; ускладнення структури вищої освіти та урізноманітнення мережі ВНЗ; збільшення та зростання ролі сектору недержавної вищої освіти; диверсифікація фінансування вищої освіти; децентралізація системи управління вищою освітою; міграція професорсько-викладацького складу і —витік інтелекту в розвинуті країни; розширення впливу англо-американської системи вищої освіти; домінування англійської мови в фундаментальних наукових дослідженнях; професіоналізація вищої освіти;

розробка механізмів забезпечення якості освіти; освіта упродовж всього життя; інформатизація (комп'ютеризація) освіти; розвиток дистанційної освіти; широке впровадження методів інноваційного і розвивального навчання, орієнтованих на розвиток творчого потенціалу особистості; впровадження у вищій освіті багатоступеневої системи підготовки фахівців; полегшення доступу до якісної освіти для широких верств населення шляхом розвитку систем дистанційної освіти на основі сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій.

1.2. Інноваційні освітні технології в системі вищої освіти

На сьогодні найважливішим завданням для держави є проектування освітнього простору з урахуванням інноваційного розвитку суспільства та особистості зокрема, виховання людини інноваційного типу мислення та культури. Одним із таких інноваційних завдань є запровадження нової парадигми навчання Європейського простору вищої освіти: студентоцентрованого навчання, в основу якого покладено компетентнісний підхід до побудови та реалізації освітніх програм, повна інтеграція Національних рамок кваліфікацій, нової структури вищої освіти, стандартів нового покоління, навчальних програм та окремих навчальних дисциплін. Вирішення зазначених завдань потребує негайного перегляду та реформування освіти на всіх рівнях, оскільки наявні системи та методики не повністю відповідають сучасним вимогам.

Проблемі вдосконалення освітнього процесу в системі вищої освіти приділяється сьогодні достатньо уваги. Оптимізована система забезпечення інноваційного розвитку української освіти з урахуванням досвіду зарубіжних країн вже представлена у положенні Міністерства освіти і науки України "Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності" (2000), Законі "Про інноваційну діяльність" (2002), Постанові Кабінету Міністрів України

"Про затвердження національної рамки кваліфікацій" (2011), наказі "Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів" (2013), "Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року" (2013), Національній стратегії реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015–2020 рр. (2014), законі "Про вищу освіту" (2014), Стратегії сталого розвитку "Україна – 2020" (2015), Постанові Кабінету Міністрів України "Про Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступенів доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)" (2016) та інших важливих документах.

Загальнотеоретичні та науково-практичні питання освітніх інновацій у вищій школі розглядали як зарубіжні, так і українські вчені, зокрема А. Алексюк, І. Дичківська, І. Доброскок, В. Коцур, С. Нікітчина, В. Кремень, П. Саух, С. Сисоєва, Є. Сулима. Автори пов'язують інновації у навчанні з необхідністю: вдосконалення традиційного педагогічного процесу; трансформації існуючого традиційного освітнього процесу, тобто радикальних перетворень та комплексних видозмін. Розгляд інноваційних перетворень в контексті компетентнісного підходу здійснювали Б. Блум, І. Бех, І. Зязюн, О. Єпішева, М. Кларін, В. Луговий, О. Овчарук, О. Пометун, О. Попова, Дж. Равен, О. Савченко, Г. Селевко, В. Сластьонін, М. Філоненко, А. Хуторський та інші.

Термін "інновація" (англ. innovation, від лат. innovatio – "in" – у, в, "novus" – новий, що буквально означає нововведення, оновлення, внесення нового). Інновація освіти – це цілеспрямований процес часткових змін чи цілеспрямована зміна, що полягає у появі нової технології або в зміні принципів, на яких ґрунтується функціонування якоїсь системи навчання [13, с. 21]. Підходи сучасних дослідників до визначення поняття «освітня технологія» різняться, але попри велику кількість підходів спільними елементами визначень є системність, інтегративність, відповідність конкретній меті. Отже, освітня технологія – це змістовна техніка реалізації

системи всіх компонентів педагогічного процесу, спрямована на досягнення поставленої мети; закономірна педагогічна діяльність, яка реалізовує науково обґрунтований проект освітнього процесу і має вищий рівень ефективності, ніж традиційний [36, с. 49; 71, с. 11]. Таким чином, інновації у навчальній діяльності пов'язані з активним процесом створення, поширення нових методів і засобів (нововведень) для вирішення дидактичних завдань підготовки фахівців у гармонійному поєднанні класичних традиційних методик та результатів творчого пошуку, застосування нестандартних, прогресивних технологій, оригінальних дидактичних ідей і форм забезпечення освітнього процесу. Інноваційність не може бути самоціллю в педагогічній практиці. Мета її полягає в оптимізації навчально-виховного процесу, в забезпеченні його відповідності умовам і тенденціям суспільного буття. Саме в цій площині постає проблема ефективності інноваційних освітніх процесів. Впровадження інновацій у педагогічний процес навчального закладу покликане забезпечити підвищення якості навчання або знизити витрати на досягнення звичних результатів освіти. Саме інноваційність в освіті, спрямована на її перетворення у провідний фактор прогресу. Крім того, інноваційна діяльність є віддзеркаленням основних змін у тенденціях та закономірностях сучасної освіти в Україні.

Відповідно до "Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року" модернізація системи освіти має відбуватись адекватно сучасним інтеграційним і глобалізаційним процесам, вимогам переходу до постіндустріальної цивілізації, що забезпечить стійкий рух і розвиток України в першій половині XXI століття, інтегрування національної системи освіти у європейський і світовий освітній простір. Зокрема, один з ключових напрямів освітньої політики мають стати розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі [5]. Задля реалізації зазначених питань вищі медичні навчальні заклади повинні займатися не лише фундаментальними і прикладними дослідженнями, але і розробкою змісту прогресивних освітніх програм на основі компетентнісного

підходу, що випереджають за знаннями і навиками існуючі потреби, пошуком нових освітніх технологій, по-новому управляти навчальним процесом і своєю діяльністю. Оскільки, вища школа є одним із стратегічних ресурсів країни. Під час аналізу сучасного стану національної системи освіти приходимо до висновку, що останніми роками відбуваються суттєва трансформація у галузі вищої освіти: впроваджується принципи Болонського процесу, здійснюється перехід на кредитно-трансферну систему навчання, впроваджується студентоцентроване навчання на основі компетентнісного підходу та інше. Однак, всі ці процеси не встигають повністю задовольнити сучасні потреби особистості та суспільства. Задекларовані у попередні десятиріччя стратегії і завдання щодо забезпечення якісного, стабільного та сучасного розвитку не набули повної реалізації. Так, зокрема, потребує якісного поліпшення освіта дорослих, діяльність установ післядипломної освіти викладачів вищих навчальних закладів, структурних підрозділів вищих навчальних закладів, на базі яких здійснюється перепідготовка та підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників. Оскільки, перспективи інноваційної діяльності залежать не лише від інноваційного потенціалу нововведення, а й від інноваційного потенціалу педагогічного колективу. Учасники інноваційного процесу, крім готовності і прагнення впроваджувати новації, повинні мати належну кваліфікацію для виконання покладених на них обов'язків. На практиці нерідко буває, що педагог може успішно реалізувати у навчальному процесі вимоги програми, володіти різноманітними методиками навчання й виховання, але при цьому не відчувати потреби в новому саме через відсутність у структурі особистості творчого потенціалу. Тому необхідною умовою ефективної інноваційної діяльності є спеціальна підготовка педагога, нагромадження й осмислення ним досвіду такої діяльності, внутрішня налаштованість на пошук та досягнення нового.

Наступною перешкодою в реалізації освітніх інновацій є повільне здійснення гуманізації системи освіти та впровадження у навчально-

виховний процес інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій [21; 23]. Такий стан спричинений, з одного боку, відсутністю систем мотивації, заохочення інноваційної діяльності викладача, недосконалістю законодавчої бази щодо стимулювання інновацій, відсутність чіткої інноваційної структури й механізмів оцінки інноваційної діяльності викладачів. З іншого боку, низькою реалізацією систем управління інноваційною діяльністю. Досягнення результатів, очікуваних від реалізації інноваційного педагогічного процесу, залежить і від мотивації виконавців. Для того, щоб вони були зацікавлені у досягненні необхідних результатів інноваційної діяльності, потрібно створити відповідні умови, передбачити колективні, індивідуальні стимули. Однак не завжди створення сприятливих умов породжує у тих, на кого покладено реалізацію нововведення, позитивне ставлення і зацікавленість у його освоєнні.

У багатьох людей можуть бути свої переконання, щоб ігнорувати, протидіяти йому чи імітувати участь у його реалізації. Усе це потрібно прогнозувати, розробити тактику щодо послаблення опору, підвищення зацікавленості, активізації участі тих, хто з певних причин опинився в опозиції до ініціаторів змін. Як правило, педагогічні колективи, в яких утвердилися демократичні принципи спілкування, першими сприймають нове, ґрунтовно аналізують, відкрито обговорюють, злагоджено працюють над його втіленням. У свою чергу, управління інноваційним процесом вимагає певної організаційної роботи і застосування відповідних методів. В одних випадках потрібне чітке окреслення меж ініціативи і відповідальності, в інших – творчий підхід, оперативне реагування на швидкозмінні ситуації, чіткий розподіл обов'язків та відповідальності, зрештою, необхідна гнучка організація праці задля досягнення бажаного результату. Організаційні форми при цьому повинні максимально відповідати обраним методам і можливостям виконавців. В управлінні інноваційною діяльністю важливо не тільки знати про відповідність її проміжних і кінцевих результатів сформульованій меті, а й за необхідності оперативно та компетентно

з'ясовувати причину їх відхилень. Це означає, що контроль, аналіз та оцінювання впровадження нововведень тісно взаємопов'язані, без чого неможливе обґрунтоване здійснення коректив інноваційної діяльності. Труднощі перехідного періоду в освіті, процеси певної соціально-економічної нестабільності спричиняють певні перешкоди, які можуть ускладнити реалізацію освітніх інновацій в навчальному процесі. Суть не лише у потенціалі ефективності інноваційної ідеї, а й у багатьох чинниках, що впливають на впровадження і використання інноваційної педагогічної технології. До найголовніших перешкод інноваційних процесів у педагогічній діяльності належать [13, с. 287]: – потенційно ефективні інновації не впроваджуються або впроваджуються із значним запізненням, що суттєво обмежує можливості отримання позитивного ефекту від використання нововведення; – нерідко значні зусилля спрямовуються на впровадження неперевіреної, неефективної інновації; – низький ефект від впровадження інновації виникає внаслідок явного чи прихованого її опору або неправильної організації інноваційних процесів; – значне перевищення витрат на впровадження інновацій порівняно з прогнозованими показниками; – непомірно тривалі строки впровадження. Усі ці перешкоди є наслідком неправильного оцінювання затрат часу, фінансових, організаційних, кадрових та інших ресурсів, недостатньо продуманої технології впровадження, не враховані психологічні чинники інновацій, слабкі вольові зусилля їх ініціаторів, сильний опір консервативної частини педагогічного колективу. Гальмуванням на шляху реалізації освітніх інновацій у вищій школі є відрив наукової, освітньої і практичної діяльності. За М. Степко основними проблемами змін у системі вищої освіти називаються "консервація" основних здобутків вітчизняних педагогів-науковців та сліпе копіювання досягнень освітньої сфери інших країн. Дослідник заявляє про необхідність упровадження реформ із урахуванням світового досвіду та їх адаптації відповідно до завдань і традицій нашої держави [67].

1.3. Інформаційно-освітнє середовище у вищій школі

Динамічний розвиток науково-технічного прогресу, суспільних відносин та інформаційних технологій за останні півстоліття ознаменувався тим, що інформація перетворилася в найвпливовіший чинник економічного зростання та політичної незалежності держави, підвищення рівня її інформаційної безпеки. Усе це, безперечно, вимагає перегляду традиційних підходів щодо створення, систематизації, передання й використання інформаційних ресурсів, особливо в галузі освіти й науки. Найважливіша умова подальшого інноваційного розвитку країни – створення найсучаснішого інформаційного освітнього середовища, зорієнтованого на гармонізацію національних і міжнародних стандартів вищої освіти; якість та інноватику в ній; конкурентоспроможність, національне й міжнародне визнання; запровадження розгалуженої системи формальної та неформальної освіти, розвиток дистанційного електронного навчання; участь у національних та міжнародних корпоративних освітніх проектах і програмах; інтеграцію до європейського простору вищої юридичної освіти; стабільні партнерські відносини з роботодавцями; підвищення ефективності та якості інформаційного забезпечення навчальної діяльності з орієнтацією на глобальні телекомунікаційні технології. У наш час відбувається модернізація, еволюція системи освіти від класичного університету до віртуального, від лекційного викладання матеріалу до комп'ютерних освітніх програм, від книжкової бібліотеки до комп'ютерної, від багатотомних паперових енциклопедій до сучасних пошукових баз даних. Це настійно вимагає залучення до процесу освіти всіх досягнень інформаційних технологій.

На сьогодні вже можна впевнено стверджувати, що інформатизація суспільства — це неминучий процес в розвитку людської цивілізації, що альтернативи інформатизації немає, інформатизація — це основна ознака існування суспільства в майбутньому. У Концепції державної політики інформатизації термін «інформатизація» визначено як «...інтелектуальний і

матеріальний процес, що полягає у створенні глобальної інфраструктури сучасних засобів зберігання, опрацювання, передавання і подання інформації, яка стає стратегічним ресурсом суспільства» [29, с.32]. Національною програмою інформатизації (Закон України «Про Національну програму інформатизації») інформатизація визначається як «...сукупність організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної комп'ютерної та мережевої техніки» [16]. Інформатизація суспільства — це створення високоорганізованого інформаційного середовища, яке обумовлює вирішення всього комплексу завдань, що висуваються суспільством. Проте, інформатизацію не можна сприймати лише, як створення банків даних, розвиток каналів зв'язку і навіть досягнення масової комп'ютерної грамотності, адже нове інформаційне середовище дозволяє не тільки накопичувати знання (дані) про всі сторони життя суспільства в базах даних і базах знань, але й використовувати їх «у потрібний час, у потрібному місці, в потрібній формі» [55, с.12].

Інформаційне середовище — сукупність технічних і програмних засобів зберігання, обробки і передачі інформації, а також політичні, економічні і культурні умови реалізації процесів інформатизації. Розвиваючи процеси інформатизації в такому напрямі, суспільство прийде до того, що неодмінно з'являться певні труднощі в забезпеченні інформаційних процесів, у тому числі в науково-технологічній і освітній сферах.

Тому, у зв'язку з прискоренням реформування в освітній галузі за «Стратегією реформування вищої освіти в Україні до 2020 року» серед завдань вищої освіти є підготовка майбутнього фахівця до виходу на ринок праці [43]. Завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям суспільство

змінюється через зміни природних явищ та особливостей ресурсів, що створюються та розповсюджуються з їхньою допомогою (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Структура інформаційно-освітнього середовища ЗВО

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки в контексті підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах основними ключовими напрямками державної освітньої політики повинні стати [43]:

- оновлення структури, змісту та способів організації освітнього процесу в основі якого є компетентнісний підхід, зміни напрямку змісту освіти з урахуванням напрямків сталого розвитку;

- упровадження та надавання можливостей втілити у навчальний процес різні навчальні моделі, заклади різноманітних типів та форм власності та способів здобуття освітніх послуг;

- створення діючої системи державного виховного, розвиваючого процесу молоді;

- надання доступного і неперервного освітнього процесу протягом життя;
- підвищення наукової та інноваційної діяльності в галузі освіти, збільшення якості освіти, побудованої на інноваційному навчанні;
- розвиток процесу інформатизації освітнього процесу, удосконалення бібліотечного, інформаційно-ресурсного фонду освіти і науки;
- надання державного моніторингу системи освіти; – формування інноваційного матеріально-технічного забезпечення сучасної системи освітнього процесу.

Інформатизація освіти (ІО) – це беззаперечна революція в освітньому процесі. Це пов'язано з тим, що принцип роботи галузі освіти закладається не тільки на формуванні носія знань, а й на творчій особистості з здатністю використовувати раніше освоєні знання та вміння, зі здатністю працювати з інформаційними ресурсами будь-якої галузі суспільного життя, спрямованого на новітній розвиток суспільства [3]. Отже, інформатизація та комп'ютеризація освіти – складне і найважливіше завдання держави. Зокрема, В.Ю. Биков вказує, що інформатизація освіти – це множина взаємодіючих організаційно-правових, соціально-економічних, навчально-методичних, науково-технічних, виробничих та управлінських процесів, які спрямовані на розв'язання інформаційних, обчислювальних, телекомунікаційних потреб тих, хто навчається та потреб застосування методів і засобів ІКТ, керівників та тих, хто забезпечує ці процеси. Отже, ІО являється набагато повнішим поняттям, порівняно з комп'ютеризацією освіти, а функціонування ІО включає процес її комп'ютеризації. Визначення ІО полягає у застосуванні в систему освіти методів і засобів ІКТ, розробкою на її основі комп'ютерно орієнтованого інформаційно-комунікаційного середовища, наповненням якого стане середовище електронних наукових, освітніх, управлінських інформаційних ресурсів, з представленням можливостей суб'єктам освіти до доступу ресурсів середовища, з використанням його засобів, сервісів для розв'язування поставлених завдань.

У сучасній системі вищої освіти України вже відбулося чимало реформувань в бік інформатизації навчальної діяльності у ЗВО, завдяки яким з'явилися передумови впровадження в освіті інформаційно-комунікаційних технологій у ВНЗ: створено Концепцію інформатизації сфери освіти; забезпечено новітніми засобами ІКТ; зібрано багато практичних навичок розроблення та використання інформаційних технологій навчального призначення різних рівнів (автоматизованих систем управління (АСУ), інформаційно-аналітичних систем управління (ІАСУ) діяльністю ЗВО, інформаційно-логістичних комплексів, тощо); розроблено етапи формування системи сертифікації електронних навчальних ресурсів; запущено процес розвитку та упровадження електронної освіти; вивчаються напрямки упровадження хмарно-орієнтованих засобів навчання та комунікації, тощо [39].

Основними завданнями інформатизації освіти є дослідження усіх ланок освітньої діяльності та оптимізацію їх впливу на процес досягнення поставлених цілей із мінімальною на це кількістю ресурсів. Тому, необхідно знаходити наукове обґрунтування та прогнозування процесу інформатизації вищої освіти; всебічне вивчення та опис інфраструктури та схеми забезпечення інформатизації ЗВО [39].

Закон України “Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки” прийнятий 9 січня 2007 року за № 537-V Верховною Радою України сприяє формуванню інформаційного суспільства в Україні та, в цілому, інформатизації всієї освіти. У даному Законі провідними напрямами розвитку інформаційного суспільства в Україні, є: створення для кожного бажаючого можливості здобування освіти використовуючи ІКТ у процесі навчання та професійній підготовці; надання можливостей для забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності бажаючих навчатися та формування мотиваційних дій щодо застосування ІКТ для сформованості великого попиту даних технології в різних сферах діяльності людини [40].

Інформатизація освіти є одним із першочергових напрямів здобуття державних завдань, яка буде однією з основних складових, які здійснюватимуться згідно єдиних державних нормативів з врахуванням особливостей системи освіти. Для розв'язування проблем інформатизації та комп'ютеризації у ЗВО, слід враховувати, що інформатизація вищої освіти є базовою основою утворюючою частиною, завдяки якій буде основана та буде розвиватися структура роботи ЗВО. Це буде гарантією досягнення високого рівня потреб інформаційного суспільства у підготовці фахівців, здатними упроваджувати інформаційно-комунікаційні технології для особистої професійної діяльності та в житті поза нею [39].

Взявши до уваги існуючі проблеми і шляхи інформатизації у ЗВО, основ розвитку успішної системи вищої освіти визначено головні періоди і напрямки застосування ІКТ у навчальну діяльність ЗВО [35]:

- формування основних концепції інформатизації ЗВО. Розроблення успішної інфраструктури етапів інформатизації ЗВО, матеріально-технічна, програмна, методична, кадрова підтримка, яка побудована на кінцеві результати певних попередньо запланованих робіт, спрямованих на створення та змістовне обговорення ідеї даного процесу;

- формування інфраструктури інформатизації ЗВО. Динаміка успішності закладу та перспектива його розвитку залежить від якості створення інфраструктури системи інформатизації.

Таким чином, були сформульовані деякі вимоги і умови, яким повинне задовольняти інформаційне суспільство для ефективного вирішення всього комплексу завдань, що висуваються його суб'єктами, з використанням перспективних ІКТ. Оскільки, серед головних пріоритетів нашої держави є побудова інноваційного інформаційного освітнього середовища, то таке суспільство має стати інструментом соціального розвитку держави.

Висновки до першого розділу

Вища освіта має відповідати на виклики часу, втілюючи нові вимоги, тенденції, ідеї у нових освітніх технологіях, формах і структурах, методах і засобах професійної підготовки. Освітні інновації є адекватною відповіддю на соціальні вимоги постіндустріального суспільства "швидкої" економіки, в якій зростає роль творчості, оперативності управління, здатності швидко реагувати на зміни, уміння створювати нові технології і замінювати їх новішими, запобігати інформаційній ізоляції.

Інноваційно-освітня діяльність – важлива складова інноваційної політики держави, стрижнем якої є усвідомлення того, що науково-технічні інновації як фактор її економічного розвитку реалізуються не лише в нових або удосконалених технологічних процесах, різних видах організаційної, маркетингової та управлінської діяльності, але й в нових освітніх програмах, навчальних та управлінських технологіях, ефективних методах і формах підготовки фахівців на рівні сучасних вимог.

Розвиток сучасного наукового знання та науково-технічні досягнення суспільства обумовили модернізацію всієї системи вищої школи, але передусім у напрямку її подальшої інформатизації та комп'ютеризації, що, у свою чергу, сприяє появі нових освітніх можливостей, нових перспективних форм, методів і засобів навчання, їх широкому впровадженню у навчально-науковий і виховний процес вищої школи.

Методологія, методичний апарат та дидактичний інструментарій сучасної вищої школи модернізується шляхом прогресивних нововведень, покликаних забезпечити всебічну підготовку висококваліфікованого і конкурентоспроможного спеціаліста на рівні сучасних вимог. Головною метою цих нововведень є підвищення якості української вищої освіти, наближення її рівня до європейських вимог і стандартів.

РОЗДІЛ 2. ОСВІТНІ ІННОВАЦІЇ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. Педагогіка інновацій у вищій школі

Якість життя і освітній потенціал українського суспільства багато в чому визначається рівнем освіти і культури населення, його світоглядною орієнтацією і духовним розвитком, можливістю систематично отримувати і використовувати необхідну інформацію. Ці чинники впливають на ступінь включеності українського суспільства в національні і світові загальнолюдські процеси прогресивного розвитку. Освіта, що відповідає сучасним потребам суспільства і ринку праці, виступає могутнім адаптивним потенціалом у швидкоплинному трансформуючому суспільстві до сучасних соціоекономічних реалій, що стає найважливішою умовою успішного і стійкого суспільного розвитку.

Інноваційна політика має охоплювати всі види діяльності закладу вищої освіти, відповідати за його розвиток, підвищення конкурентоздатності. Вся багатогранність формування і впровадження інноваційної політики вищої школи повинна підлягати певним формуючим принципам, котрі забезпечуватимуть поступальність та самодостатність, а разом з тим – ефективність інноваційного розвитку. Як такими можуть вважатися: єдність наукового і освітнього процесів, управлінської діяльності та їх спрямованість на економічний, соціальний і духовний розвиток суспільства; оптимальне поєднання державного регулювання і самоврядування; формування інноваційних проектів за пріоритетними напрямками досліджень, що визначається державною і регіональною інноваційною та науково-технічною політиками; підтримка провідних науковців, наукових колективів, наукових і науково-педагогічних шкіл, здатних забезпечити випереджаючий рівень освіти і наукових досліджень, розвиток науково-технічної творчості молоді; проведення повного циклу досліджень і розробок, готових послуг; підтримка підприємницької діяльності в науковій сфері; інтеграція науки і освіти в

міжнародне співтовариство; формування мережевих структур при організації інноваційної і наукової діяльності.

Аналіз філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури та дисертаційних досліджень свідчить про зростання уваги науковців до інноваційної діяльності, підвищення професійного рівня педагогічних працівників. Важливі аспекти педагогічної інноватики відображені у працях К. Ангеловські, В. Загвязинського, В.Паламарчук, Л. Подимової, С. Полякова, М. Поташника, О. Савченко, В. Сластьоніна, Н. Юсуфбекової та інших науковців; філософський аспект інноваційної діяльності висвітлено у дослідженнях В. Андрущенко, Б. Гершунського, І. Зязюна, В. Кременя, В.О. Огнев'юка; аспекти педагогічної творчості, вдосконалення технологій підготовки педагогів розглянуто у працях Є. Барбіної, І.Богданової, І. Дичківської, О. Пехоти, С. Сисоєвої та інших; різні аспекти підготовки до інноваційної діяльності у процесі отримання професійної освіти дослідили Л. Ващенко, І. Гавриш, Л. Даниленко, Н. Клокар, О. Козлова, Л. Пертиченко, О. Шапран та інші.

Понятійний апарат сучасної інноватики визначають такі базові терміни як «новація», «інновація», «інноваційний процес», «інноваційна діяльність». Без чіткого розуміння понять та їх визначення важко окреслити поставлені завдання і шляхи їх вирішення. Термін «інновація» (in v, novus новий) має латинське походження і в перекладі означає оновлення, зміну, введення чогось нового, процес упровадження наукової ідеї в практику. Виходячи з цього, можна зазначити, що поняття «інновація» та «нововведення» тотожні. У науковій літературі зустрічається кілька підходів до визначення сутності інновації. На думку М. Лапіна інновація (нововведення) визначається як комплексний процес створення, розповсюдження та впровадження нового практичного засобу (новації); використання результатів наукових досліджень і розробок, спрямованих на вдосконалення процесу виробничої діяльності, економічних, фінансових, правових і соціальних відносин у галузі науки, культури, освіти та інших сфер діяльності суспільства; результат діяльності

щодо оновлення, удосконалення попередньої діяльності, яка приводить до зміни одних елементів іншими [25].

Філософське розуміння змісту інновацій полягає у створенні нового продукту діяльності людини, що має суспільну значущість та узагальнено характеризується двома ознаками: перетворенням явищ, речей, процесів або інших образів; новизною, оригінальністю продукту діяльності [60].

На думку В. Кременя, інновація не лише нововведення, а й здатність до нового мислення, до переосмислення існуючих теорій, сталої істини, правил та норм поведінки в науці, освіті, політиці, культурі тощо. Жодне нововведення не відбудеться, якщо мислення саме не буде інноваційним [27, 26]. Узагальнюючи різноманітні трактування поняття інновація, можна зробити висновок, що будь-яка інновація є результатом інноваційного мислення, фундаментальних, прикладних досліджень, розробок чи експериментальних робіт у будь-якій сфері діяльності підвищення її ефективності; вона завжди розглядається як складний процес, що передбачає введення нових елементів, підходів та принципів замість діючих і обов'язково повинна забезпечувати економічний, технічний чи соціальний ефект.

Зупинимося на визначенні інновації (нововведення) як педагогічної категорії. Вітчизняні науковці трактують інновацію (педагогічну інновацію) як результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем (В.Ф. Паламарчук); як новизну, що істотно змінює результати освітнього процесу, створюючи при цьому удосконалені чи нові: освітні, дидактичні, виховні системи; зміст освіти; освітні педагогічні технології; методи, форми, засоби розвитку особистості, організацію навчання і виховання; технології управління навчальними закладами, системою (Л.І. Даниленко); як нові ідеї в педагогіці, зорієнтовані на нові зміни різних структурних систем і компонентів освіти (Л.М. Ващенко); як процес створення, поширення і використання нових засобів

(нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувалися по-іншому [59].

Узагальнюючи різні підходи до тлумачення даної дефініції, зазначимо, що поняття «педагогічна інновація» визначається і як новизна (засіб), і як процес уведення цієї новизни (засобу) в практику, і як результат (продукт) процесу створення нового, завдяки чому відбуваються позитивні зміни й досягається поставлені освітні цілі. У галузі вищої освіти можна виділити такі види інновацій, які є необхідною умовою для конкурентоспроможності вищих навчальних закладів: інновації в змісті вищої освіти; інновації в педагогічному процесі; інновації в організаційних структурах вищої освіти; інновації в діяльності та відносинах між викладачами і студентами; інновації у сфері освітніх послуг, розвиток співпраці з соціальними партнерами, замовниками кадрів; інновації в галузі міжнародного співробітництва вищих навчальних закладів [42, 107]. Однак, який би вид інновації не здійснювався в освіті, інноваційний процес реалізується на основі інноваційної діяльності. Інноваційна діяльність за своєю суттю є багатокomпонентною. У психолого-педагогічній літературі її визначають по-різному. Зокрема, як діяльність з удосконалення чи оновлення освітньої практики шляхом створення, розповсюдження та освоєння нових ефективних способів і засобів досягнення встановлених цілей освіти (Л.І. Даниленко); як відмову від відомих штампів, стереотипів у навчанні, вихованні та розвитку особистості учня, яка виходить за рамки чинних нормативів, яка є основою особистісно творчої, індивідуально спрямованої діяльності учителя і створює нові педагогічні технології, що реалізують цю діяльність (І.Є. Пискарьова); як процес, що своїм характером, а також результатом свідчить про здатність суб'єктів освітньої діяльності до генерації ідей, їх втілення, аналізу моніторингових даних та продукування нової педагогічної ідеї, оприлюднення результатів, а також забезпечення умов для реалізації нових ідей у систему освіти (Л.М. Ващенко); як експериментальну і пошукову діяльність педагогічних працівників з метою розроблення, експерименту,

апробації, впровадження і застосування педагогічних інновацій (В. Малихіна); як вищий ступінь педагогічної творчості, педагогічного винахідництва, уведення нового в педагогічну практику (О.Г. Козлова).

Результати аналізу наукових джерел доводять, що на часі у науковій літературі не існує єдиної думки щодо змісту поняття «інноваційна діяльність» («інноваційна педагогічна діяльність»). Науковці розглядають її в різних аспектах. Для здійснення інноваційної професійної діяльності викладачу вищої школи необхідні знання з педагогічної інноватики (спеціальної наукової дисципліни, що розкриває загальні засади теорії інноваційно-педагогічних процесів), оскільки функціонування системи неперервної освіти в нині існуючій соціокультурній ситуації можливо лише при умові розвитку інноваційних процесів в освіті, створення нових форм і методів навчання, прогресивних освітніх програм, технологій, нових освітніх закладів. Повноцінний інноваційний процес являє собою сукупність процедур, за допомогою яких наукове відкриття або ідея перетворюється в соціальне, у тому числі, освітнє нововведення. При цьому інноваційний процес розглядається, у найбільш загальному вигляді, як розвиток трьох основних етапів: генерування ідеї, розробка ідеї у прикладному аспекті, реалізація нововведення в практиці. А.А. Радугін та К.А. Радугін розкривають поняття «життєвий цикл» інноваційних процесів [54].

2.2. Управління інноваційними процесами у закладах вищої освіти

Освіта, як одна з найважливіших складових суспільства, з одного боку, залежить від процесів, що відбуваються в ньому, повинна швидко реагувати та відповідати стану науково-технічного прогресу, тенденціям розвитку економічної сфери країни, з іншого, безумовно, – впливає на всі процеси і і сторони життя, оскільки готує фахівців, розвиває особистість, формує певні

життєві погляди. Тому особливої уваги заслуговує сучасний стан, проблеми впровадження та перспективи інновацій в освіту нашої країни.

Про інновації говорять багато, але саме поняття є багатозначним, і тому дебати про чітке значення продовжуються.

Серед учених, які вели дослідження у даному напрямку, слід відзначити праці І. Беха, Л. Даниленка, І. Дичківської, М. Кларіна, О. Пехоти, О. Попової, Л. Подимової, А. Прігожина, В. Сластьоніна, А. Хуторського.

Дослідники проблем педагогічної інноватики (О. Арламов, М. Бургін, В. Журавльов, Н. Юсуфбекова, А. Ніколс та ін.) намагаються співвіднести поняття нового у педагогіці з такими характеристиками, як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове. Зокрема, В. Загвязинський вважає, що нове у педагогіці – це не лише ідеї, підходи, методи, технології, які у таких поєднаннях ще не висувались або ще не використовувались, а й той комплекс елементів чи окремі елементи педагогічного процесу, які мають у собі прогресивне начало, що надає змогу під час зміни умов і ситуацій ефективно вирішувати завдання виховання та освіти [34, с. 23].

Хоча на пріоритет формування освітнього простору вказують усі сучасні законодавчі і нормативні документи, найбільш регламентують здійснення інноваційної діяльності Закони України “Про інноваційну діяльність” (від 04.07.02 р. № 40–IV), “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” (від 16.01.03 р. № 433–IV), накази Міністерства освіти і науки України “Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності” (від 07.11.00 р. № 522), “Про затвердження Положення про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад” (від 20.02.02 р. № 114), “Про затвердження Положення про здійснення моніторингу виконання інноваційних проектів за пріоритетними напрямками діяльності технологічних парків” (від 17.04.03 р. № 245) та інші. В умовах глобалізації світової економіки, постіндустріального, інформаційного етапу розвитку цивілізації, упровадження інформаційних технологій в усіх країнах Європи здійснюються різні за змістом реформи національних систем освіти.

Освіта і наука сьогодні стають пріоритетними чинниками розвитку соціально-економічного, духовного та політичного життя будь-якої країни. Сьогодні визначальним чинником багатства країни є знання. У цих умовах особливого значення набуває проблема інновацій у сфері знань. Широкий спектр інноваційних проблем, їх активне впровадження в освітню галузь є ключовим напрямком роботи Міністерства освіти і науки України та його підрозділів, науковців АПН, вищих навчальних закладів України. У контексті приєднання до Болонського процесу перед українською вищою школою постали завдання: внести зміни до структури, змісту, стандартів, форм національної вищої освіти; забезпечити якість підготовки спеціалістів на рівні європейських стандартів, адаптацію навчальних планів, упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес, розвиток системи неперервної освіти з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Інноваційні методи забезпечують підняття освіти, її багатогранних секторів на якісно новий рівень.

Інноваційні процеси в системі освіти засвідчують якісно новий етап взаємодії та розвитку науково-педагогічної і педагогічної творчості та процесів застосування її результатів. Для нього характерною є тенденція до ліквідації розриву між процесами створення педагогічних новацій і процесами їх сприйняття, адекватного оцінювання, освоєння та застосування, а також до подолання суперечності між стихійністю цих процесів і можливістю та необхідністю свідомого управління ними.

Хоча часто про інновації говорять у контексті нових технологій, проте часто вони можуть навіть не включати в себе такі технології. Наприклад, свого часу концепція самообслуговування Mc'Donalds була інноваційною, але не містила в собі новітніх розробок. Тому інновація – це не винахід, який може бути лише частиною всього процесу, але не його суттю.

Організація економічного співробітництва і розвитку (OECD) говорить про інновації як про нові продукти, бізнес процеси чи організаційні зміни, що створюють багатство або соціальний добробут. Річард Лайонс, топ-менеджер

інвестиційного банку Goldman Sachs, виражається ще коротше: “Інновація – це свіже мислення, яке створює додану вартість” [34].

Інновацію в освіті розглядають як реалізоване нововведення – у змісті, методах, прийомах і формах навчальної діяльності та виховання особистості (методиках, технологіях), у змісті і формах організації управління освітньою системою, а також в організаційній структурі закладів освіти, у засобах навчання та виховання і в підходах до соціальних послуг в освіті, що суттєво підвищує якість, ефективність та результативність навчально-виховного процесу (рис. 2.1.).

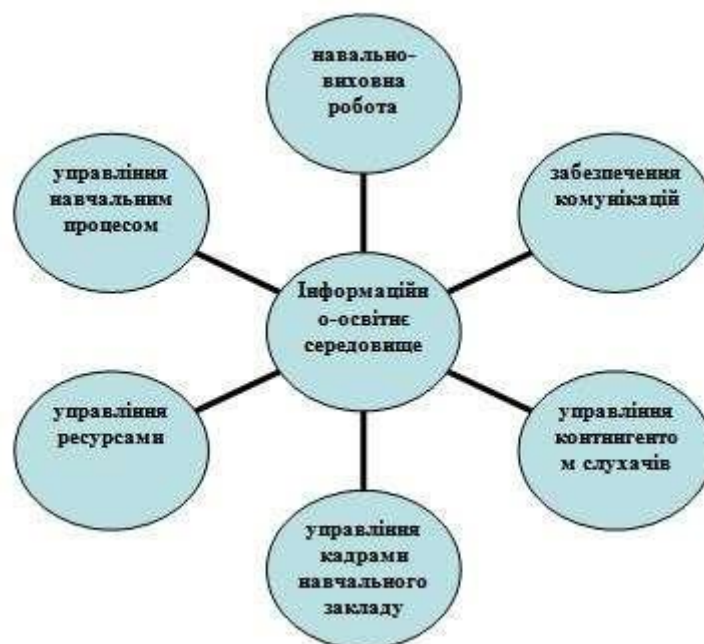

Рис.2.1. Особливості та управління інноваційними процесами в освіті

Наука про педагогічні нововведення своїм об’єктом визначає процеси розвитку освітніх систем на основі продукування, розповсюдження й освоєння новацій, дослідження ефективності інноваційних змін. У межах педагогічної інноватики формується відповідний термінологічний апарат, до складу якого входять поняття “інноваційний процес”, “інноваційна діяльність”, “інноваційна політика”, “інноваційний потенціал”, “інноваційне середовище” тощо.

Педагогічна інноватика відповідно до особливостей інноваційних процесів охоплює такі теоретичні блоки понять і принципів: створення нового в системі освіти та педагогічної науки; сприйняття нового соціально-педагогічним співтовариством; застосування педагогічних новацій, а також система рекомендацій для теоретиків і практиків щодо пізнання інноваційних освітніх процесів та управління ними.

1. *Блок створення нового у педагогіці.* В його контексті розглядаються такі проблеми, як нове в педагогіці, класифікація педагогічних новацій, умови створення нового, критерії новизни, міра готовності нового до його освоєння і використання, традиції та новаторство, етапи створення нового у педагогіці. Усі вони утворюють предмет педагогічної неології – галузі педагогічних знань, у якій систематизуються, узагальнюються і розвиваються наукові, експериментальні та дослідні дані про процес науково-педагогічної творчості, його особливості, основні результати.

Створення нового у педагогіці має свою специфіку, пов'язану з неповторністю особистості педагога, особливостями класу, групи, кожної дитини, типом, стилем діяльності навчально-виховного закладу.

До основних завдань педагогічної неології належать:

- розкриття суті і джерел зародження нового у педагогіці (соціальних, соціально-педагогічних, педагогічних детермінант нового);
- розроблення типології нового у педагогічній науці та практиці; визначення критеріїв і ступеня новизни;
- виявлення сприятливих умов становлення, розвитку й утвердження нового у педагогіці;
- визначення категоріального апарату теорії нового у педагогіці (“нове”, “старе”, критерії оцінювання нового, етапи розвитку тощо);
- розкриття зв'язку неології з іншими науками і напрямками педагогічних досліджень;
- осмислення, систематизація функцій педагогічної неології в системі педагогічного знання; визначення ролі та значення неології у педагогіці.

Необхідність розроблення неології як напрямку досліджень зумовлено посиленням інтенсивності інноваційних процесів, тобто процесів упровадження педагогічних новацій у теорію і практику.

2. *Блок сприйняття, освоєння й оцінювання нового.* Поняття і принципи, які належать до цього блоку, розкривають специфіку оцінювання, освоєння та усвідомлення педагогічним співтовариством того, що виникає у педагогічній теорії і практиці. Явища консерватизму та новаторства у педагогіці, особливості інноваційного середовища, готовність педагогічного співтовариства до сприйняття й оцінювання нового вивчає педагогічна аксіологія (грец. *axios* – цінний і *logos* – слово, вчення) – розділ педагогіки, в якому досліджуються значущі для педагогічної праці цінності навчання та виховання.

У вітчизняній філософській і педагогічній літературі проблемам аксіології тривалий час не приділяли належної уваги, а поняття “аксіологія” (вчення про цінності) трактувалось як елемент ідеалістичної філософії. Першим запропонував цей термін у 1902 р. французький філософ П’єр Лапі, а в 1908 р. його застосував німецький філософ Едуард Гартман.

У контексті сучасного наукового знання аксіологія розглядається як теорія цінностей з акцентом на їх загальнолюдських аспектах, що зумовлено утвердженням у свідомості людей гуманістичного мислення, новими соціальними реаліями. Педагогічна дійсність як частина соціальної охоплює всю сукупність конкретних педагогічних явищ, які беруть участь у цілеспрямованому процесі формування людини. До них належать суб’єкти цього процесу (педагоги та вихованці), зміст і процес навчання та виховання, різноманітні навчально-виховні засоби. Педагогічні явища утворюють першу велику групу цінностей, яку повинна досліджувати педагогічна аксіологія. Друга група охоплює науково-педагогічні явища: педагогічні теорії, ідеї, принципи і результати науково-педагогічної діяльності.

Педагогічні явища якісно відрізняються одне від одного. Будь-яке з них можна оцінити, однак не кожне може бути цінністю, оскільки деякі є деструктивними щодо розвитку особистості або з часом втрачають цінність.

3. *Блок використання та застосування нового* (розроблення рекомендацій). В його контексті відбувається осмислення практики застосування педагогічних інновацій, вивчення закономірностей і форм упровадження, використання нового. Усі ці явища вивчає педагогічна праксеологія (грец. – *praktikos* – діяльний та *logos* – слово, вчення) – галузь педагогічних знань, яка досліджує ефективність механізмів застосування педагогічних інновацій, оптимальної інноваційної діяльності. З цього погляду безперечним є те, що процес упровадження й освоєння педагогічних інновацій повинен бути природним – у цьому запорука його ефективності.

Як відомо, упровадження означає перетворення практики на основі результатів досліджень за умови обов'язкового їх застосування з метою підвищення ефективності навчально-виховного процесу. Сучасна педагогічна практика орієнтується на такий принцип упровадження нового, як варіативність, яка передбачає раціональне поєднання різних його видів, найпоширенішими серед яких є:

- обов'язкове (регламентується директивними документами);
- вибіркоче (вибір змісту, форм і методів упровадження залежно від конкретних умов);
- ініціативне (його основу складає ініціатива колективів навчально-виховних закладів, окремих педагогів).

У педагогічній інноватиці утвердився такий алгоритм (система операцій) упровадження нового:

- 1) вивчення завдань, передбачених нормативними документами;
- 2) аналіз практики та зіставлення отриманих в його процесі даних із соціальними вимогами;
- 3) моделювання еталонних результатів, яких очікують у результаті перетворення педагогічної практики;

- 4) пошук ідей, рекомендацій, що можуть бути впроваджені;
- 5) розроблення комплексної програми, яка охоплює закономірності впровадження нового;
- 6) відбір дидактичних, матеріальних, інформаційних, організаторських засобів тощо;
- 7) теоретична, методична, психологічна підготовка учасників впровадження нового;
- 8) установлення зв'язку з авторами рекомендацій [1].

Інноваційні процеси, що поєднують створення, освоєння і застосування педагогічних нововведень, здатні значно прискорити процеси оновлення системи освіти загалом. Тому вивчення та реалізація всіх трьох блоків інноваційних процесів широко використовується в системі освіти на різних її рівнях.

Сьогодні вже багатьма усвідомлюється той факт, що справжньою проблемою є відтворення інноваційності і формування умов, які забезпечують це відтворення. "...Слід відзначити ще один украй необхідний критерій феномена інновації. Йдеться про те, що на відміну від природного, стихійного процесу інновація має характер змін, які ініціюються та контролюються, змін, що відбуваються на основі раціонально-вольової дії. Іншими словами, це штучно організований процес, спрямований і керований для досягнення певного результату" [13].

Наведені думки надають можливість виявити декілька основних сенсів у розумінні термінів "інновація" та "інновація в освіті". Перший і найосновніший: інновація як якісна зміна, оновлення суттєвих елементів системи та становлення нової системи, яка має інші ціннісні і цільові орієнтири. Щодо інновації в освіті мається на увазі зміна цілей освіти, його результатів (зміст освіти) та вслід за цим – зміна способів їх досягнення (інша система організації навчального процесу, інші позиції вчителя і того, хто вчиться, форми та характер їх взаємодії, інша система освіти і підготовки педагогічних кадрів). Іншими словами, система набуває принципово нових

властивостей або призначення. У цьому сенсі зміни можуть ініціюватися і керівництвом сфери освіти й окремої освітньої установи, і самим вчителем. Повинен зберігатися основний критерій інноваційності – зміна цілей, тобто змісту освіти (його результатів), як основних складових діяльності педагога і того, хто вчиться.

Принциповим є також і те, що зміни повинні здійснюватися саме в діяльності та мисленні учасників освітнього процесу. Якщо цього не відбудеться, то будь-які, навіть найцікавіші, інноваційні концепції і програми залишаться лише на папері та не будуть реалізовані.

Інновація може розумітися і як інноваційна діяльність, як процес, спрямований на досягнення певних результатів. При цьому особливу роль відіграє вище керівництво, яке за допомогою своїх управлінських дій запускає процес інновації. Якщо експеримент в освіті можна трактувати як контрольовану зміну одного або декількох складових навчального процесу, то інновація в освіті – це завжди усвідомлений, спеціально організований процес здійснення якісних змін усіх основних підсистем освітнього процесу: цілей освіти та способів їх досягнення, форм організації навчального процесу, характеру взаємодії вчителя і того, хто вчиться, системи підготовки педагогічних кадрів, соціального партнерства самої системи управління якістю освітнього процесу.

Тому будь-яка інновація передбачає наявність певного проекту та плану її реалізації в даних умовах (розумове уявлення всіх складових процесу змін), а також оцінку (рефлексію) результатів щодо здійсненої діяльності з їх досягнення.

Інновація також може розглядатися як зміни, спрямовані на постійне покращання існуючої системи (наприклад, утворення, навчання) і доведення її до технологічно організованого процесу досягнення необхідних результатів. Інновація спочатку завжди здійснюється як формулювання проблем, що повинні бути вирішені з її допомогою. Це завжди пошук способів досягнення бажаних результатів. Лише на завершальних етапах

інновація стає технологічно організованим процесом та переходить у режим функціонування.

Чи можна вважати інновацією покращання системи організації навчального процесу, яка вже склалася, традиційної, наприклад, орієнтованою на репродуктивне засвоєння навчального знання, його якіснішого засвоєння? З погляду розглянутих вище ознак інновації, мабуть, не можна. Подібне вдосконалення існуючої системи не передбачає її якісної зміни, а тому не може бути інновацією. Локальне, приватне вдосконалення традиції може бути нововведенням, але не інновацією.

Крім того, інновації додається сенс основного механізму розвитку сфер діяльності (економіки, освіти тощо), що діє постійно. Тому особлива увага повинна приділятися створенню необхідних умов для виникнення інновацій. Можливо, таким механізмом, який постійно діє, забезпечує процес постійного оновлення системи освіти, може стати система управління якістю освіти. Вона надає можливість не лише враховувати вже наявні освітні запити споживачів, але й породжувати нові.

Класифікація інновацій в освіті є досить складним методологічним завданням. Це обумовлено складністю понять “інновація” і “інновація в освіті”, що, у свою чергу, ускладнює однозначне визначення критерію класифікації інновацій. Наприклад, у технологічному підході інновації підрозділяють на продуктивні та процесуальні. Перші передбачають отримання принципово нових продуктів, другі – нові методи організації виробництва (нові технології). Інновації також класифікуються за рівнем інноваційної зміни. Виокремлюють вісім рангів (порядків) інновацій в освіті:

– *інновації нульового порядку*, які передбачають практичну регенерацію первинних властивостей системи (відтворення традиційної освітньої системи або її елементу);

– *інновації першого порядку*, що характеризуються кількісними змінами в системі при незмінній її якості;

– *інновації другого порядку*, які є перегруповуванням елементів системи й організаційними змінами (наприклад, нова комбінація відомих педагогічних засобів, зміна послідовності, правил їх використання тощо);

– *інновації третього порядку*, що характеризуються адаптаційними змінами освітньої системи в нових умовах без виходу за межі старої моделі освіти;

– *інновації четвертого порядку*, які містять новий варіант рішення (це найчастіше прості якісні зміни в окремих компонентах освітньої системи, що забезпечують деяке розширення її функціональних можливостей);

– *інновації п'ятого порядку*, які ініціюють створення освітніх систем “нового покоління” (зміна всіх або більшості первинних властивостей системи);

– *інновації шостого порядку*, у результаті яких створюються освітні системи нового вигляду з якісною зміною функціональних властивостей системи при збереженні системоутворюючого функціонального принципу;

– *інновації сьомого порядку*, що є вищою, корінною зміною освітніх систем, під час якої змінюється основний функціональний принцип системи.

Подавати всі наявні в літературі класифікації інновацій немає необхідності. Г. І. Герасимова і Л. В. Ілюхіна [13] як інтегративний критерій виокремлюють соціально-освітню цінність інновації, що містить у собі такі індикатори:

– ступінь зміни ефективності освітнього та педагогічного процесів з орієнтацією на перспективи суспільного розвитку;

– професійно-педагогічний і соціальний обсяг перетворень;

– ступінь професійно-педагогічного та соціального відтворення (широта круга споживачів і швидкість розповсюдження).

Наприклад, за таким критерієм як спосіб здійснення інновації можна підрозділити на:

– зміни, які здійснюються всередині традиційної освітньої системи та на її базі (кадри, матеріальне забезпечення тощо) у зв'язку із системними

змінами, подіями в суспільстві із залученням нових освітніх елементів. Нова система будується із запозичених (нових) частин і частин колишньої системи освіти;

– зміни в традиційній освітній системі, що здійснюються шляхом дифузії (адаптації) і культурного перенесення (трансферту) цілісних зразків західної шкільної педагогіки (вальдорфської, Монтесорі, Френе, Дальтон-плана, компетентнісного підходу та інших разом із системою фінансування і підготовкою кадрів) у ситуації російської освіти. Іншими словами, зміни передбачають вкраплення нових елементів у традиційний підхід до освіти. В останньому випадку учасники інновації – вчителі та керівники – реалізують уже наявну педагогічну систему в тісному контексті із зарубіжними колегами, а не будують її наново за західними зразками і зразком вітчизняної, традиційної освітньої системи.

Зазначене вище надає можливість зробити висновок про те, що інновація є основною формою розвитку сфери освіти, тоді як управління процесом інновації, що включає створення умов для її відтворення, – основним механізмом, який визначає її якість та якість освіти в цілому. У зв'язку з цим, особливого значення набуває визначення суті процесу інновації в освіті.

2.3. Компетентнісний підхід в освіті як системна інновація

Педагогічна інноватика полягає у постійному пошуку і впровадженні нових максимально ефективних технологій навчання і виховання, результатом яких має бути формування адаптованої до змінних умов, активної, діяльної, творчої особистості. Передусім вона спрямована на забезпечення адекватності навчально-виховного процесу і його результатів вимогам суспільства. А в динамічно змінюваному соціумі це спонукатиме до постійного оновлення змісту і форм навчання та виховання, максимально

уважного і водночас критичного ставлення до всього нового. Більшість дослідників сходяться на тому, що структура інноваційного навчання оптимально відповідає характеру сучасних соціальних процесів (К. Ангеловски, Л. Даниленко, В. Загвязинський, Л. Карамушка, В. Лазарев, О. Мармаза, В. Паламарчук, В. Полонський, М. Поташник). Активно розробляються питання теорії педагогічної інноватики, класифікації інновацій, розробки інноваційних освітніх технологій (І. Дичківська, І. Підласий, О. Полат, Г. Селевко, Г. Сиротенко, В. Сластьонін, А. Тубельської, А. Хуторської). Не випадково дослідники трактують інноваційність освіти як дидактичний принцип (В. Кушнір, Г. Кушнір, Н. Рожкова).

Головна місія інноваційної діяльності в системі освіти – не просто впровадження нового. Інноваційні процеси реалізуються як системний комплекс зміни цілей, змісту, методів, форм, засобів діяльності, що характеризуються певними ознаками: новизною, високою ефективністю, узгодженістю з іншими нововведеннями.

Одним із найбільш знакових нововведень національної освіти сьогодні є компетентнісний підхід, що позиціонується як провідний напрямок у розвитку сучасної системи освіти (Н. Бібік, С. Бондар, Н. Голуб, О. Дахін, І. Єрмаков, О. Локшина, А. Маркова, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубачева, А. Хуторської, С. Шишов). Зміст Державних стандартів нового покоління – Базового компонента дошкільної освіти, Державного стандарту початкової загальної освіти, Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, Державного стандарту вищої освіти – є компетентнісно спрямованим. «Державний стандарт ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів» [12, с. 5]. Головною метою освіти визнається формування та розвиток компетентної особистості (рис. 2.2.).

Рис.2.2. Ключові освітні компетентності

Вимоги до сучасної системи освіти визначаються в такий спосіб, що функціонування освіти, її відповідність духу сьогодення, а також всі інноваційні зміни в освіті пов'язані з компетентнісним підходом. Навчально-виховний процес має розглядатися як система, що складається з низки компонентів. Проаналізуємо наповнення цих основних компонентів навчально-виховного процесу в контексті компетентнісного підходу.

А) Мета освіти – як компонент педагогічного процесу та як передбачений кінцевий результат навчання полягає у розвитку особистості учня, розкритті його здібностей та талантів, формування його життєвої компетентності.

Б) Компетентність «...формується передусім на основі опанування змістом загальної середньої освіти» [30, с. 3]. «зміст шкільної освіти має бути аналогом соціального досвіду» [31, с. 73]. В соціальному досвіді, як відзначає І. Лернер, можна виокремити:

- Знання про природу, суспільство, мислення, виробництво й способи діяльності, уже здобуті суспільством;

- Досвід здійснення відомих способів діяльності, що втілюється в уміннях і навичках особистості, яка засвоює цей досвід;
- Досвід творчої, пошукової діяльності з розв'язування нових проблем, що виникають перед суспільством;
- Досвід ставлення до оточуючого світу, один до одного, тобто система вольової, моральної, естетичної, емоційної вихованості [65, с. 36].

Ці компоненти змісту освіти повною мірою відповідають основним елементам структури компетентності [56]. Порівняння попереднього та оновленого Державних стандартів свідчать про комплексний розвиток компетентнісної ідеї [57]. О.Я. Савченко підкреслює: «Якщо у попередньому стандарті ідею компетентнісного підходу було лише закладено, то у новому ми бачимо перехід до системної реалізації» [59]. Крім вимог «знати» і «вміти», в оновленому стандарті компетентнісна освіта в індивідуальних досягненнях стосується і творчої сфери (я створюю, я змінюю, я знаходжу, я доповнюю), і емоційно-ціннісної (я прагну, я хочу досягти, я дуже ціную, я схвалюю, я відчуваю, що мені потрібно) [59]. Державний стандарт вищої освіти серед вимог до освітньої програми визначає перелік компетентностей випускника та нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання [18].

Отже, оновлені Державні стандарти всіх ланок і рівнів освіти дійсно є компетентнісно спрямованими.

В) Зміст освіти може бути реалізованим через певні методи навчання. Характеризуючи технології компетентнісної освіти, дослідники наголошують, що принциповою ознакою, їх визначальною рисою є активна діяльність учнів і студентів як суб'єктів педагогічного процесу. Перегляд ролі інформаційно-рецептивних та репродуктивних методів в структурі навчального процесу та необхідність зменшення їх питомої ваги на користь активних методів навчання є очевидним.

Г) Визначаючи ієрархію форм організації навчальної діяльності учнів в контексті компетентнісного підходу, можна дійти висновку про

пріоритетність групової та індивідуальної форм організації навчальної діяльності.

Г) У системі компетентнісного підходу до навчання нових акцентів набувають вимоги до засобів навчання. Формування інформаційної компетентності передбачає обов'язкове використання в навчальному процесі комп'ютерної техніки, програмного забезпечення й медіа-засобів та оволодіння учнями прийомами опрацювання інформації. Серед дидактичних збірників доцільно віддати перевагу таким з них, які містять комунікативно-ситуативні завдання, завдання, що вимагають залучення досвіду школярів, наближені до життя, що стимулюють активну мисленнєву діяльність учнів і студентів.

Компетентнісний підхід є не тільки інноваційною освітньою концепцією. Сучасний стан освіти передбачає забезпечення його практичного впровадження, що неминуче пов'язується з новими вимогами до конкретних професійних дій педагога, зокрема, через нову організацію методичної роботи для вчителів загальноосвітніх навчальних закладів та неперервної освіти на інноваційних засадах педагогів вищої школи. На наш погляд, оптимальними шляхами реалізації цього завдання є

- забезпечення більш глибокого усвідомлення вчителями та методистами проблеми компетентнісно орієнтованого підходу, надання їм необхідної методичної допомоги;
- забезпечення наступності методичної роботи на рівні районного методкабінету та школи;
- урізноманітнення форм методичної роботи.

Оскільки в основі компетентнісного підходу – активна свідомо діяльність суб'єктів навчально-виховного процесу, абсолютно логічним є використання в методичній роботі діяльнісного підходу, інтерактивних методів, залучення педагогів до активної роботи під час методичних заходів.

Впровадження Державних стандартів нового покоління неминуче має ґрунтуватися на відповідних змінах в освітній практиці. Реалізація

технологій компетентнісної освіти може стати процесуальною умовою цих змін.

Впровадження компетентнісного підходу дійсно передбачає комплексну реалізацію інноваційних ідей на рівні теоретичної розробки, використання на практиці та масового поширення на широкий загал.

Отже, проведений аналіз специфіки компетентнісного підходу демонструє повну узгодженість понятійного контенту компетентнісного підходу з положеннями педагогічної інноватики. Будь-яке трактування освітньої інновації адекватно корелює з ідеями компетентнісного підходу, що дозволяє дійти обґрунтованого висновку: компетентнісний підхід є системною інновацією з колосальним інноваційним потенціалом.

Як відомо, існує ціла низка класифікацій інновацій. Спробуємо охарактеризувати компетентнісний підхід як інновацію, користуючись різними підходами до класифікацій інновацій (див. Табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Характеристика компетентнісного підходу як інновації

Характеристика компетентнісного підходу як інновації за певною класифікацією					
Залежно від сфери застосування	Залежно від масштабу перетворень	Залежно від інноваційного потенціалу	Залежно від позиції щодо свого попередника	Залежно від місця появи	Залежно від галузі педагогічного знання
інновація у меті та змісті освіти	системна	глобальна	відкриваюча	інновація в науці	дидактична

Зважаючи на актуальність інноваційних освітніх процесів, розглянемо порівняльну характеристику традиційного та інноваційного навчання (за Т. Туркот) (див. Табл. 2.2).

Порівняльна характеристика традиційного та інноваційного навчання

Критерій характеристики	Особливості технології навчання	
	традиційна	інноваційна
Місце і роль педагога у навчальному процесі	Суб'єкт, який визначає всі аспекти процесу навчання	Суб'єкт, який ініціює процес навчання і стимулює перетворення учнів у активних суб'єктів процесу навчання
Місце і роль учня у навчальному процесі	Сприйняття, засвоєння і відтворення інформації, яку надає викладач	Активне засвоєння і генерування знань, отриманих із різноманітних джерел
Тип інформаційної комунікації	Керована педагогом інформація	Багатоканальна система, яка генерує інформацію, а також забезпечує інформаційну взаємодію між педагогом і учнями
Методи управління процесом навчання	Тоталітарне або авторитарне управління	Демократичне управління
Рівень творчості	Творчість притаманна педагогу, учню пропонується вже готова інформація	Творчість педагога стає все більш різноманітною, а діяльність учнів має яскраво виражений творчий характер
Проблемність процесу навчання	У кращому випадку має місце описування проблем чи проблемних ситуацій	Навчання відбувається в основному на прикладах і в умовах проблемних ситуацій, що сприяє формуванню вмінь їх визначення і вирішення
Рівень контролю за процесом навчання	Формальні, не індивідуалізовані форми контролю. Жорсткий контроль	Гнучкі індивідуалізовані форми контролю, навчання учнів самоконтролю та рефлексії
Результат навчання	Сукупність знань	Сукупність знань, практичних вмінь і навичок, здатність до їх творчого використання.

Всі характеристики інноваційного навчання узгоджується з вимогами компетентнісного підходу: активна діяльність суб'єктів навчально-виховного процесу, демократичний стиль управління, результат навчання – не тільки сума знань, але й здатність їх використовувати в навчальних та життєвих ситуаціях. Більш того, практично всі значні сучасні інновації є особистісно-зорієнтованими і в той чи інший спосіб узгоджуються з пріоритетами компетентнісного підходу в освіті.

Впровадження компетентнісного підходу передбачає використання нових технологій і методик навчання, які ефективно впливають на результат і значно підвищують якість освіти. Зокрема, в результаті інформатизації освіти та комп'ютеризації навчальних закладів з'явилося комп'ютерно-орієнтоване навчання, згодом, з появою мережі – дистанційне, використання мобільних пристроїв активізувало пошуки методик мобільно-орієнтованого навчання.

Висновки до другого розділу

Розв'язання питання засвоєння, поширення та впровадження інновацій у системі освіти потребує розгляду спеціального науково обґрунтованого напрямку, педагогічної інноватики, який інтегрує в собі теоретичні й практичні засади інноваційних процесів в освітянській сфері. Дослідження історичного аспекту впровадження інновацій у систему освіти дає змогу зробити висновок, що цей напрям інтегрує в собі різноманітні підходи до здійснення нововведень в освіті, основою яких є філософські, психологічні, психосоціальні, педагогічні розробки та нові досягнення у сфері інформатики. Крім того, мають вплив також сучасні напрями, які створюються в результаті поєднання кількох існуючих, наприклад педагогічна психологія, педагогічна соціологія, педагогічна інформатика.

Понятійний контент компетентнісного підходу є повністю узгодженим з положеннями педагогічної інноватики. Будь-яке трактування освітньої інновації адекватно корелює з ідеями компетентнісного підходу, що дозволяє

дійти обґрунтованого висновку: компетентнісний підхід є системною інновацією з колосальним інноваційним потенціалом. Ми визначаємо компетентнісний підхід як системну інновацію по-перше, у відповідності з класифікацією за ознакою «залежно від масштабу перетворень» як таку, що «охоплює весь навчально-виховний заклад», і, по-друге, поширюємо це визначення на всю систему освіти, включаючи всі ланки і рівні освіти, а також її суб'єктів. 3. Всі характеристики інноваційного навчання узгоджується з вимогами компетентнісного підходу. Більш того, практично всі значні сучасні інновації є особистісно-зорієнтованими і в той чи інший спосіб узгоджуються з пріоритетами компетентнісного підходу в освіті

РОЗДЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

3.1. Проєктне навчання як інноваційна педагогічна технологія

На сучасному етапі поглиблення євроінтеграції в Україні, поступовому включенню до єдиного європейського освітнього простору відбуваються постійні інноваційні процеси в системі національної освіти. Без переходу до використання нових інноваційних технологій навчання система освіти України не може розвиватися. На сьогоднішній день одним з найперспективніших методів навчання є метод проєктів або проєктна технологія, оскільки він створює умови для творчої самореалізації студентів, підвищує їх мотивацію до навчання, сприяє розвитку інтелектуальних здібностей. Кожен студент набуває власного досвіду розв'язання проблем майбутнього самостійного життя, який вони проєктують у навчанні. Особливістю проєктної технології є те, що вона вимагає використання викладачем сукупності різних дослідницьких, пошукових, творчих методів, прийомів та засобів. Метод проєктів є ефективним доповненням до інших педагогічних технологій, що сприяють становленню особистості як суб'єкта діяльності та соціальних стосунків, оскільки освіта повинна набути інноваційного характеру [41].

Проєктна технологія передбачає наявність проблеми, що вимагає інтегрованих знань і дослідницького пошуку її вирішення. Результати запланованої діяльності повинні мати практичну, теоретичну, пізнавальну значимість. Головною складовою методу є самостійність студента. Дуже важливою також є структуризація змістовної частини проєкту із зазначенням поетапних результатів. Використання дослідницьких підходів у проєкті є свого роду наріжним стрижнем технології. Причому послідовність цих методів можна поставити у такий ряд: визначення проблеми (визначення

завдань, які впливають із дослідження), висунення гіпотези вирішення завдань, обговорення методів дослідження, оформлення кінцевих результатів, аналіз одержаних даних, підбиття підсумків, коригування, висновки.

Проект від лат. «Projektus» означає буквально «викинутий вперед». Французьке слово «projet» перекладається як «намір, яке буде здійснено в майбутньому».

Метод проектів виник на початку минулого століття. Засновниками його вважаються американські вчені Дьюї та Кілпатрик. Вони пропонували будувати навчання на активній основі, через практичну діяльність учня, орієнтуючись на його особистий інтерес і практичну затребуваність отриманих знань у подальшому житті [73].

Вирішальне значення для розвитку ідеї проектів мав сформульований Д. Дьюї головний принцип навчання – «навчання через дію», за яким сутністю процесу навчання є відкриття, тобто постійне, реальне втілення чогось нового. Саме вона стала основою розробленого вченим методу проектів, або «методу проблем».

Істотним призначенням методу проектів є надання студентам потенціалу самостійно придбати знання в ході вирішення практичних завдань або проблем, що вимагають інтеграції відомостей з різних предметних областей, реалізувати не тільки загальні, а й професійні компетенції.

Метод проектів - це інноваційна педагогічна технологія, що припускає сукупність креативних методів: досліджень, пошукової роботи, вирішення проблемних ситуацій. Педагог в рамках проекту виступає в різних ролях: розробник, координатор, експерт, консультант [7].

Основу методу проектів становить формування пізнавальних навичок у того, хто навчається, вміння незалежно конструювати свій багаж знань, орієнтуючись в інформаційному просторі, виховання власного критичного і творчого розумового процесу.

Метод проектів, розроблений в першій половині двадцятого століття і в сучасному інформаційному суспільстві не втратив своєї актуальності.

Завдяки запровадженню освітніх стандартів другого покоління метод проектів став активно впроваджуватися в освітню сферу України.

У педагогічному значенні «проект» займає визначне місце. В основу методу проектів покладена ідея, що складає суть поняття «проект», тобто те, що можна побачити, осмислити, застосувати в реальній практичній діяльності. Вважаємо за необхідне проаналізувати найпоширеніші визначення методу проектів.

Згідно з обґрунтуванням С.Пілюгіної, метод проектів – особистісно-орієнтований метод навчання, заснований на самостійній діяльності учнів щодо розробки проблеми й оформлення її практичного результату [11].

Р. Галустов і Н. Зубов стверджують, що метод проектів – це система навчання, гнучка модель організації навчального процесу, орієнтована на творчу самореалізацію особистості, завдяки розвитку її інтелектуальних і фізичних можливостей, вольових якостей і творчих здібностей у процесі створення під контролем вчителя нових товарів і послуг, які мають суб'єктивну, об'єктивну новизну, а також практичну значущість [13, 26].

На переконання К. Мелашенко, метод проектів – це педагогічна технологія, що передбачає певну сукупність навчально-пізнавальних прийомів, які дають змогу розв'язати ту чи іншу проблему в результаті самостійних дій учнів з обов'язковою презентацією цих результатів [41].

Метод проектів, як зазначає Є.Полат, – це спосіб досягнення дидактичної мети через детальну розробку проблеми (технології), що повинна завершитися цілком реальним, відчутним практичним результатом, оформлення тим чи іншим чином [11, 26].

У визначенні проекту, даному І. Зимньою, відображено найважливішу особливість методу проектів: «Проект – самостійно планована й реалізована учнями робота, у якій мовленнєве спілкування вплетене в інтелектуально-емоційний контекст іншої діяльності» [31, 38].

Як бачимо, результати запропонованих визначень методу проектів свідчать про відсутність єдиної та чіткої парадигми їхнього використання серед дослідників та науковців. Також поряд вже з традиційним уживанням терміну «метод проектів», який розуміється контекстно як метод, технологія навчання, вид навчання та діяльність вживається відносно нове поняття «проектна технологія».

Якщо ж говорити про метод проектів як педагогічну технологію, то ця технологія включає сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за своїм змістом. Сутність проектної технології – у функціонуванні цілісної системи дидактичних засобів (змісту, методів, прийомів тощо), що адаптує навчально-виховний процес до структурних і організаційних вимог навчального проектування [37].

Проектування – категорія перетворювальної діяльності, яка конструюється проектом [38]. Проект є складовою проектування, що розглядається як процес створення проекту (прототипу, прообразу) передбачуваного або можливого об'єкта, стану, і, яке в якості творчої, інноваційної діяльності завжди націлене на самостійну діяльність студентів – індивідуальну, парну, групову, яку виконують протягом визначеного проміжку часу для створення об'єктивно й суб'єктивно нового проекту. Проект надає можливість зацікавити майбутнього спеціаліста не лише конкретним предметом вивчення, але більшою мірою – процесом отримання знання. Захопленість самим процесом зумовлена невтраченим прагненням і бажанням майбутнього фахівця до самоствердження, самореалізації своєї особистості, завдяки діяльності й творенню. Ця особливість і відрізняє традиційне заняття від заснованого на методі проектів, коли майбутній фахівець відкриває істину самостійно, усвідомлюючи себе творцем. На заняттях викладач не відкриває всю повноту інформації, а лише організовує пізнавальну діяльність майбутніх випускників і розвиває їхній інтерес, стимулюючи й активізуючи хід заняття цікавим змістом, створюючи ситуації творчого пошуку.

Отже, враховуючи запропоновані визначення досліджуваного методу, вважаємо, що метод проектів – це система самостійної, узгодженої, комплексної, комунікативно-пізнавальної діяльності, спрямованої на досягнення практичного результату – проекту, який поступово ускладнюючись, сприяє з одного боку, використанню різноманітних методів, а з іншого – інтеграції знань, умінь і навичок з різних галузей наук, розвиває здатність до самоорганізації, саморозвитку, та самовдосконалення майбутнього фахівця.

Робота над проектом – практика особистісно орієнтованого навчання в процесі конкретної праці студента на основі його вільного вибору та з урахуванням його інтересів. У свідомості студента це має такий вигляд: «Все, що я пізнаю, я знаю, для чого мені потрібно і де я можу ці знання застосувати» [64].

В основу методу проектів покладена ідея, що відображає сутність поняття «проект», його прагматичну спрямованість на результат, який отримано при вирішенні тієї чи іншої практично чи теоретично значущої проблеми. Головним є те, що цей результат можна побачити, осмислити, застосувати в реальній практичній діяльності. Щоб домогтися такого результату, необхідно вміти самостійно мислити, знаходити і вирішувати проблеми, використовуючи для цього знання з різних галузей, прогнозувати результати і можливі наслідки різних варіантів розв'язання проблеми, встановлювати причинно наслідкові зв'язки [66].

Проектна технологія передбачає використання педагогом сукупності дослідницьких, пошукових, творчих за своєю суттю методів, прийомів, засобів.

Таким чином, суть проектної технології – стимулювати інтерес студентів до певних проблем, що передбачають володіння визначеною сумою знань, та через проектну діяльність, яка включає розв'язання однієї або цілої низки проблем, показати практичне застосування надбаних знань від теорії до практики, гармонійно поєднуючи академічні знання з

прагматичними, дотримуючи відповідний їх баланс на кожному етапі навчання.

Спільним є у всіх поняттях той аспект, що результатом пошукової праці студентів стають суттєво нові творчі продукти діяльності, які спрямовані на задоволення потреб та вирішення проблем студентів, але проектування і проектна діяльність мають власні, якісні особливості, які обумовлені її видовими якостями, як певного типу навчальної діяльності.

Зацікавленість проектними технологіями викладачами наразі дуже висока. Тому на сучасному етапі розвитку освіти постає проблема необхідності підготовки викладачів до використання проектних технологій, що є одним із шляхів підвищення професійної компетентності сучасного викладача та являється ефективним інструментарієм в сучасному процесі розвитку освіти, який повсякденно супроводжується введенням нових технологій та оновленням форм і методів організації навчання студентів вищої школи.

Більшість дослідників виділяють наступні етапи проектного навчання: розробка проектного завдання; реалізація проекту; оформлення результатів; презентація і захист проекту; рефлексія.

Робота починається з того, що викладач разом зі студентом (або невеликою групою студентів) розглядає завдання проекту – ставиться мета, завдання і проблема, яку необхідно вирішити студенту. Вибір теми проектів у різних ситуаціях може бути різною. В одних випадках ця тематика може формуватися навчальним планом з певної дисципліни, висуватись викладачами з урахуванням навчальної ситуації з дисципліни і професійних інтересів, інтересів і здібностей студентів. Тематика проектів може бути запропонованою і самими студентами, з урахуванням власних інтересів [69].

Отримавши проект, студент підходить до етапу реалізації, який включає: проектування, на якому вивчається суть питання, аналізуються теоретичні положення та емпіричні факти, розробляється гіпотеза дослідження. Потім йде етап моделювання: побудова моделі процесу

навчання, окремого заняття, при необхідності схематично моделюються психічні або особистісні якості студентів. Наступний етап конструювання: розробка цілей, відбір і структурування педагогічних засобів (зміст навчального матеріалу, форм і методів навчання та ін.). Закінчується виконання проекту етапом емпіричного дослідження: здійснюється розробка експерименту та інших дослідницьких форм, отриманням емпіричних даних з оцінкою і інтерпретацією результатів дослідження.

На етапі оформлення результатів, в залежності від характеру проекту, можуть бути наступні форми: реферат, звіт про виконання проекту по раніше розробленій схемі; методичний чи навчальний посібник; рекомендації; курсова робота, дипломна робота та ін.

Етап захисту проекту може проходити у різних формах (виступ керівника групи на засіданні кафедри, захист курсової чи дипломної роботи та ін.), але обов'язковою є вимога щодо підготовки презентаційних матеріалів, які дозволяють наочно продемонструвати аудиторії основні результати та хід роботи над проектом.

Останній етап – рефлексія, припускає, що студенти, які працюють над проектом, повинні провести аналіз власної діяльності (самоаналіз) над проектом з метою виявлення допущених помилок, їх причин і пошуку шляхів подальшого удосконалення дослідницької культури.

Отже, окрім прийнятої в традиційній системі навчання логічної схеми добавляється схема синтезу, що реалізується у різних формах: від простого виконання репродуктивних, частково пошукових завдань викладача до самостійного виконання дослідницького проекту.

При цьому змінюється роль викладача: він перестає бути одноосібним хранителем істини та знань, виконує роль керівника проекту та колеги. На зміну авторитарної педагогіки приходить педагогіка співробітництва: основний акцент робиться на організації активних видів навчальної діяльності; викладач виступає у ролі педагога-менеджера і режисера навчання, який готовий запропонувати студентам мінімально необхідний

комплект засобів навчання, а не тільки передає навчальну інформацію; навчальна інформація використовується як засіб організації навчальної діяльності, а не як ціль навчання; студент виступає у якості суб'єкта діяльності поруч з викладачем, а розвиток його індивідуальності виступає як одна з головних освітніх цілей [70].

Цілі і завдання проектної технології: – не тільки передати студентам суму знань, а ще й навчити здобувати ці знання самостійно, застосовуючи їх для розв'язання нових пізнавальних і практичних завдань; – сприяти формуванню в студентів комунікативних навичок; – прищепити студентам вміння користуватися дослідницькими прийомами: збирання інформації, аналізу з різних точок зору, висування гіпотез, вміння робити висновки.

За визначенням Buck Institute for Education, проектне навчання – це метод, навчаючись за яким, учасники, певний час досліджуючи і реагуючи на справжні, цікаві та складні питання, отримують потрібні знання та навички. Це також дає можливість викладачам побачити студентів у новому світлі, допомагати їм розвивати вроджені здібності в новий спосіб, що не вдається часом у традиційній системі занять. Крім того, часто проектне навчання реалізується через міждисциплінарні зв'язки, що виходять за межі програми одного конкретного предмету. Це значно розширює можливості викладача і сприяє креативності, а студенти часто мають завдання, у процесі вирішення яких отримують практичні навички, непередбачені в теоретичній частині навчального процесу.

«Проектна наука – це захоплюючий спосіб вивчати навколишній світ. Зосереджуючи увагу на основних ідеях разом із практикою та перехресними поняттями, класні кімнати стають навчальними середовищами, де викладачі й студенти беруть участь у моделюванні та проведенні досліджень, формуванні та обговоренні гіпотез, що підтверджуються доказами й міркуваннями» (Joseph Krajcik, 2015) [22].

Класифікація проектів може здійснюватися за такими ознаками:

- домінуюча в проекті діяльність (дослідницька, пошукова, творча, рольова, інформаційно – прикладна);
- предметно – змістова складова (моно- або міжпредметні проекти);
- характер координації проекту (з відкритою координацією або з прихованою координацією);
- характер контактів (внутрішні: студенти певної групи, курсу, навчального закладу, регіону, країни; та міжнародні: різних країн);
- кількість учасників проекту (індивідуальний, груповий, масовий);
- термін виконання проекту – короткотривалий (заняття), середньо тривалий (від тижня до місяця), довготривалий (декілька місяців) (див. Табл. 3.3.).

Таблиця 3.3.

Критерії, за якими розрізняють проекти

За домінантою в проекті	За предметно-змістовим напрямком	За кількістю учасників	За географією проекту	За терміном виконання
Дослідницькі	Монопроекти	Індивідуальні (особистісні)	Локальні (вузькі)	Коротко-термінові
Інформаційні	Міжпредметні	Групові	Регіональні	Середньо-термінові
Рольова		Колективні	Національні	Довготермінові
Ознайомчі-орієнтовані			міжнародні	
Пошукова				
Творчі				

Відповідно до першої ознаки можна виділити наступні типи проектів:

1. *Дослідницькі* – це такі проекти, які вимагають добре продуманої структури, визначеної мети, актуальності дослідження, значення, методів у тому числі експериментальних і дослідницьких робіт, а також методів опрацювання результатів. Ці проекти сприяють логіці дослідження й структура їх наближена або така ж як і справжніх наукових досліджень. Цей тип проектів включає:

- 1) актуальність теми, яка узята для дослідження;

- 2) формулювання проблеми дослідження, його предмета й об'єкта;
- 3) визначення задач;
- 4) визначення методів, джерел інформації;
- 5) вибір методології, гіпотез;
- 6) розробка плану, шляхів вирішення;
- 7) обговорення отриманих результатів;
- 8) оформлення результатів досліджень;
- 10) визначення нових проблем для подальшого розвитку дослідження.

2. *Творчі проекти* вимагають виділення домінуючого аспекту. У них немає детально проробленої структури спільної діяльності. Структура тільки намічається і потім розвивається таким чином, щоб отримати кінцевий результат, який відповідає інтересам учасників проекту. Доцільним є домовленість про результати, які плануються та форма представлення. Це може бути твір, фільм, газета, відеофільм, свята, гра, експедиція та інші. Оформлення результатів творчого проекту вимагає чітко продуманої структури у вигляді сценарію відеофільму, плану твору, статті, репортажу, програми свята, дизайну і рубрик газети, альбому тощо.

3. *Рольові* – це проекти, у яких (як у творчих) структура тільки намічається і залишається відкритою до завершення роботи. Характер і зміст проекту беруть на себе у визначених ролях учасники. Це літературні персонажі або вигадані герої, що імітують відносини (соціальні або ділові), які ускладнюються придуманими учасниками, ситуаціями. Ступінь творчості в цих проектах дуже висока, але переважає рольова гра. Результати цих проектів намічаються на початку виконання або вимальовуються лише в кінці.

4. *Інформаційні проекти* спрямовані на збір інформації про явище або якийсь об'єкт. З цією інформацією ознайомлюються учасники проекту, аналізують й узагальнюють факти, які призначені для широкої аудиторії. Так як і дослідницькі, інформаційні проекти вимагають добре продуманої структури, систематичної корекції по ходу роботи.

Інформаційні проекти називають ще ознайомлювально-орієнтовними, які часто інтегруються в дослідницькі проекти й стають їх органічною частиною (модулем). Структура дослідницької діяльності, з метою інформаційного пошуку й аналізу, подібна до предметно-дослідницької і включає: предмет інформаційного пошуку, поетапність пошуку з позначенням проміжкових результатів, аналіз зібраних фактів, висновки; коректування (якщо необхідно) первісного напрямку; подальший пошук інформації з уточнених напрямків, аналіз нових фактів, узагальнення, висновки (тощо – до отримання даних, що задовольняють всіх учасників проекту); загальний висновок, оформлення результатів (обговорення, презентація, зовнішня оцінка).

5. *Прикладні проекти* – відрізняються від інших тим, що результат діяльності їх учасників позначається на самому початку. Цей результат обов'язково орієнтований на соціальні інтереси учасників (документ, створений на основі результатів дослідження (з біології, мікробіології, хімії, екології, різного характеру), програма дій, рекомендації, які спрямовані на ліквідацію виявлених невідповідностей і т.д.).

Цей проект вимагає добре продуманої структури, сценарію всієї діяльності учасників з визначенням їх функцій (оформлення результатів діяльності) та участі кожного учасника в оформленні кінцевого продукту. У даному проекті важлива організація координаційної роботи в плані поетапних обговорень, коректуванні зусиль як спільних, так й індивідуальних, в організації одержаних результатів і можливих результатів їх впровадження в практику, а також зовнішньої та систематичної оцінки проекту. Даний проект ще називають практично-орієнтованим.

Згідно другої ознаки (*предметно – змістової області*) виділяють 2 типи проектів:

1. *Монопроекти* – це такі, які проводяться в рамках одного предмету, найбільш складних розділів або тем в ході серії занять. Робота над

монопроектами вимагає знань і з інших областей наук для вирішення тієї чи іншої проблеми, яка лежить у руслі досліджуваної проблеми.

2. *Міжпредметні* проекти використовуються в позааудиторний час. До них відносяться або невеликі проекти, що стосуються кількох предметів, або об'ємні, тривалі, загальні, які можуть вирішити проблему, важливу для всіх учасників проекту. Такі проекти вимагають кваліфікованої координації з боку спеціалістів, злагодженої роботи творчих груп, мають чітко виражені дослідницькі завдання, добре пророблені форми проміжних і підсумкових презентацій.

За *характером координації* (третя ознака) проекти є також двох типів:

1. *З відкритою координацією* – в яких координатор проекту, що ненав'язливо спрямовує роботу його учасників, організовує (якщо необхідно) окремі етапи проекту, діяльність деяких його виконавців (наприклад, якщо потрібно домовитися про зустріч, провести анкетування, зібрати дані, інтерв'ю фахівців і т.д.).

2. *З прихованою координацією* – проекти відносяться до телекомунікаційних. У цьому проекті координатор виступає як повноправний учасник проекту.

За *характером контактів*, як четвертої ознаки, розрізняють проекти:

1. *Внутрішні або регіональні* – це проекти, які організовані або всередині навчального закладу, міждисциплінарні, або між навчальними закладами, курсами, всередині регіону, одній країні (це відноситься тільки до телекомунікаційних проектів).

2. *Міжнародні* – коли учасниками проекту є представники різних країн. Ці проекти являють собою винятковий інтерес і для їх реалізації необхідні засоби інформаційних технологій.

Згідно п'ятої ознаки (*за кількістю учасників*) можна виділити проекти:

1. *Індивідуальні (особистісні)* – виконуються між двома партнерами, які знаходяться в різних навчальних закладах, регіонах, країнах.

2. *Групові* – між групами учасників.

3. Парні (масові) – між парами учасників.

За *тривалістю виконання* (шостої ознаки) проекти класифікують на:

1. Короткотривалі – для вирішення невеликої проблеми або частини великої проблеми, які можуть бути розроблені на декількох заняттях з програми одного предмета або міждисциплінарні.

2. Середньої тривалості – які виконуються протягом тижня або місяця.

3. Довгострокові – від місяця до декількох місяців.

На сьогоднішній день одним з найперспективніших методів навчання є метод проектів або проектна технологія, оскільки він створює умови для творчої самореалізації студентів, підвищує їх мотивацію до навчання, сприяє розвитку інтелектуальних здібностей. Кожен студент набуває власного досвіду розв'язання проблем майбутнього самостійного життя, який вони проектують у навчанні. Особливістю проектної технології є те, що вона вимагає використання викладачем сукупності різних дослідницьких, пошукових, творчих методів, прийомів та засобів. Метод проектів є ефективним доповненням до інших педагогічних технологій, що сприяють становленню особистості як суб'єкта діяльності та соціальних стосунків в умовах інноваційного розвитку вищої освіти України.

3.2. Змішане навчання як інноваційна форма організації освітнього процесу

Аналіз наукової літератури засвідчує, що більшість науковців притримуються дефініції, яка вказує, що змішане навчання – це процес здобування знань, умінь і навичок, що супроводжується поєднанням різних технологій навчання (українські учені Ю. В. Триус, А. М. Стрюк, В. М. Кухаренко, О. В. Коротун, М. А. Умрик та зарубіжні – Д. Тракслер, Д. Берн, П. Валайзен, Ч. Грем).

Переважно зарубіжні дослідники вважають, що змішане навчання є поєднанням (комбінацією) різних освітніх технологій (традиційних,

дистанційних, мобільних) та стратегій навчання (Б. Коллінс, С. Моебз, С. Вейбелзал, С. Грей, В. Джоші, С. Дзюбан, Р. Куртус, А. Н. Богомолів, М. В. Коваль). Під стратегією навчання вчені розуміють деякі навчальні моделі, які визначають чіткі результати навчання і спрямовані на їх досягнення через виконання освітніх програм, які розроблені з урахуванням різних технологій навчання.

Відповідно до трактування поняття «навчання» в педагогічному словнику [49, с. 223], визначаємо, що змішане навчання – це цілеспрямований процес передачі і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, заснований на поєднанні технологій традиційного, комп'ютерно-орієнтованого, дистанційного та мобільно-орієнтованого навчання.

Упровадженню нових технологій і різноманітних організаційних моделей навчання передують аналіз та виокремлення основних передумов їх реалізації. Змішане навчання як інноваційна форма освітньої діяльності – складне динамічне утворення, яке відбувається під впливом умов зовнішнього та внутрішнього середовища і ефективність функціонування якого прямо залежить від деяких початкових умов. Дотримання цих умов дає змогу визначити напрям розвитку змішаного навчання та забезпечити його успішність.

Організація освітнього процесу завжди передбачає виконання не однієї умови, а комплексу взаємопов'язаних організаційно-педагогічних умов, які є результатом планомірного добору, конструювання і застосування елементів змісту, методів чи прийомів, а також організаційних форм навчання для досягнення певних дидактичних цілей (рис.3.1) .

Для ефективного впровадження змішаного навчання в ЗВО потрібен системний підхід, що забезпечує вирішення завдань із технічним, програмним, навчально-методичним, кадровим, нормативно-правовим забезпеченням, а також з управлінням освітнього процесу та вдосконаленням електронних, дистанційних, мобільних засобів навчання.

Водночас важливу роль відіграють педагогічні умови реалізації змішаного навчання, які визначають зміст освіти, форми організації навчання, методи, принципи та засоби змішаного навчання.

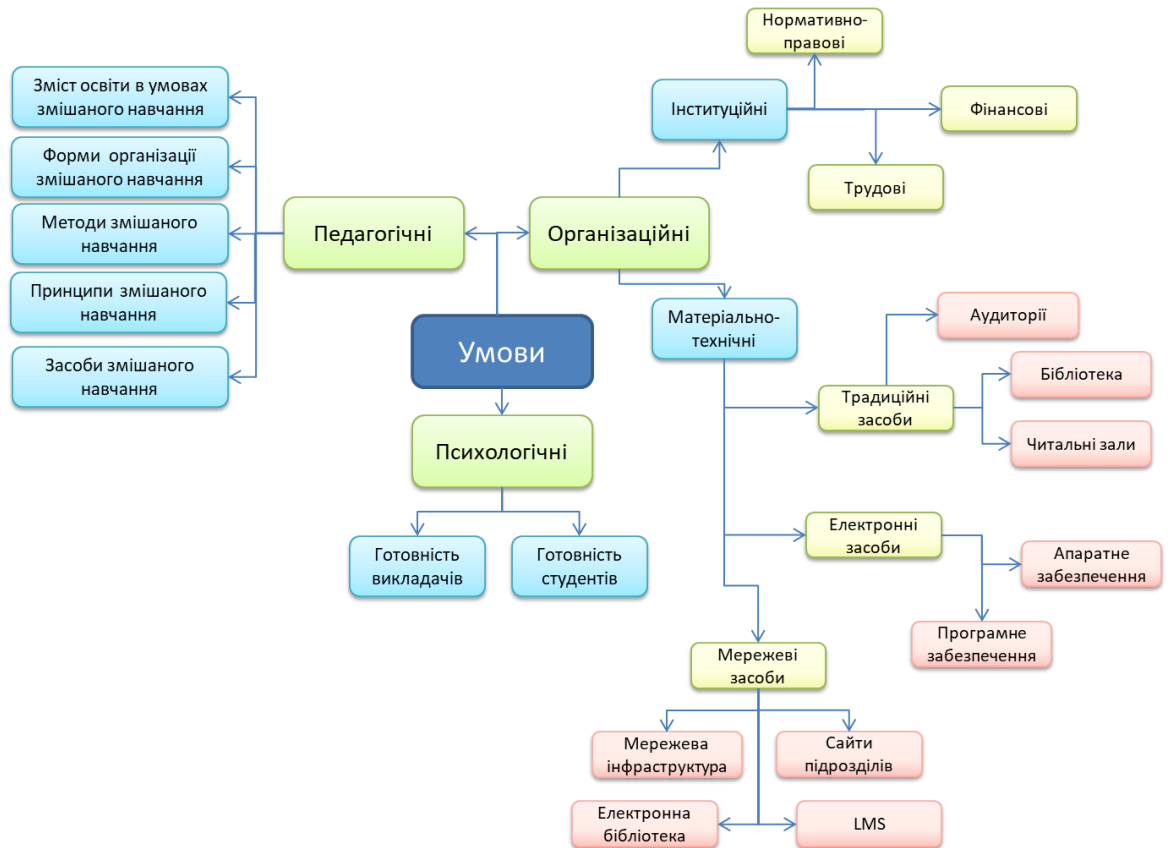

Рис. 3.1. Організаційно-педагогічні умови впровадження змішаного навчання в ЗВО

Упровадження нової освітньої технології чи нових методик навчання має етапи – стадії процесу, що вказує на її динамічність і розвиток. Визначимо етапи впровадження змішаного навчання в ЗВО (рис. 3.2).

1 етап. Визначення стратегії впровадження.

Перший етап є концептуальним, оскільки передбачає постановку цілей, визначення загальної стратегії впровадження змішаного навчання, діагностичних засобів, які дадуть змогу виявити його ефективність. Ці питання має вирішувати група людей, які компетентні у питаннях

впровадження ІКТ, а також мають знання та досвід стратегічного планування.

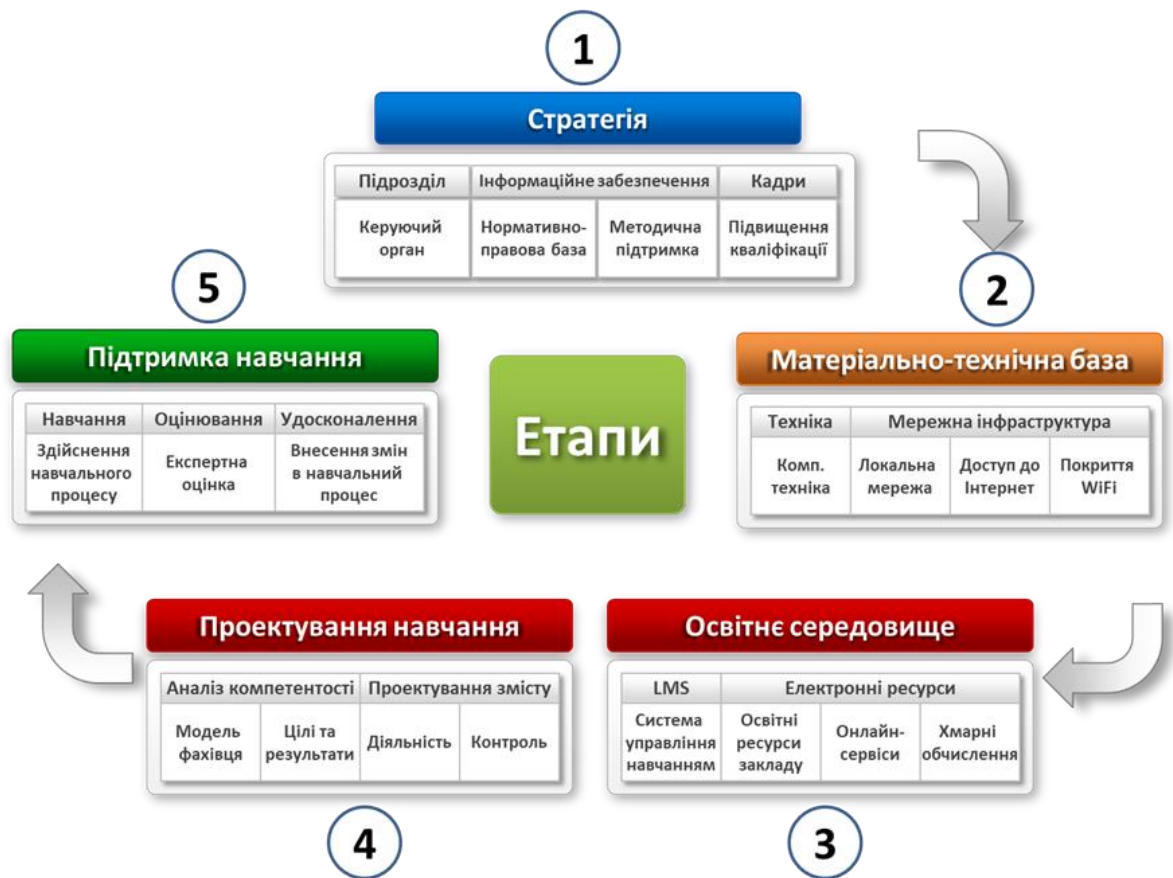

Рис. 3.2. Етапи впровадження змішаного навчання у ЗВО

Для організації змішаного навчання не потрібно створювати окремий центр забезпечення, оскільки передбачається, що в ЗВО окремий підрозділ вже існує, який виконує функціональні обов'язки щодо впровадження ІКТ в освітній процес. Це може бути обчислювальний центр, відділ нових інформаційних технологій, центр дистанційного навчання тощо. Проте вважаємо за доцільне створення робочої групи із впровадження змішаного навчання та закріплення її нормативно-правовим актом ЗВО у формі розпорядження проректора або наказу ректора.

2 етап. Матеріально-технічна база. На цьому етапі доцільно проаналізувати матеріально-технічну базу ЗВО та визначити наявність обов'язкових і достатніх програмно-апаратних засобів упровадження

змішаного навчання – комп'ютерні класи, забезпечення мультимедійною технікою, периферійними пристроями тощо. Оскільки змішане навчання передбачає активне використання мережних технологій, то потрібно передбачити ефективну мережну інфраструктуру, достатньо потужний сервер, доступ до мережі Інтернет тощо.

3 етап. Інформаційно-освітнє середовище.

ІОС – це сукупність інформаційних ресурсів (засобів, інструментів, технологій, методів, сервісів, спільнот), які використовують суб'єкти навчання (студентами) з метою отримання знань, стимуляції навчальної активності, розвитку особистісних здібностей, пошуку й опрацювання даних, комунікації та співпраці. Основою формування ІОС повинна бути система управління навчанням (наприклад, на базі Moodle або іншої системи), яка може об'єднувати всі види освітніх інформаційних ресурсів і функціонувати в тісній інтеграції з онлайн-сервісами мережі Інтернет.

До ІОС можуть також входити електронна бібліотека, репозитарій, сайти відділів і підрозділів, факультетів, кафедр, персональні сайти викладачів, блоги тощо.

4 етап. Проектування навчання

Планування освітнього процесу доцільно здійснювати поетапно, що передбачає аналіз компетентнісної моделі фахівця та проектування змісту навчальних дисциплін.

1. Аналіз компетентнісної моделі фахівця.

На цьому етапі доцільно здійснити аналіз навчальних планів підготовки фахівця, визначити цільову аудиторію, цілі, результати навчання, вимоги до попередніх знань студента тощо.

2. Проектування змісту навчальної дисципліни.

Проектування змісту передбачає не тільки створення навчально-методичних комплексів чи електронних засобів, але й проектування ЕНК змішаного навчання, в межах якого ці матеріали будуть доступні кінцевому користувачеві – студенту.

У змісті також потрібно передбачити операційно-діяльнісний, контрольню-регулювальний та оцінювальню-результативний компоненти. При плануванні діяльності та елементів контролю варто враховувати, що вони можуть здійснюватися як у межах ЕНК, так і поза ним (наприклад, засобами онлайн-сервісів). Створені ЕНК повинні проходити обов'язкову внутрішню та зовнішню сертифікацію, що забезпечить їх ефективне застосування в освітньому процесі.

Важливо на цьому етапі спланувати різні моделі комунікації учасників освітнього процесу. Оскільки змішане навчання об'єднує різні технології навчання, тому потрібно продумати комунікацію на рівні занять в аудиторії з використанням ІКТ, дистанційного та мобільно-орієнтованого навчання.

5 етап. Підтримка освітнього процесу.

Результат застосування моделі змішаного навчання залежить від практики викладання. Тому необхідно проводити кількісні дослідження ефективності, особливо аналіз ефективних і неефективних навчальних дій, що забезпечить удосконалення методики викладання.

Цей етап передбачає моніторинг за освітньою діяльністю студентів, виявлення труднощів при організації різних видів робіт, аналіз стану впровадження змішаного навчання тощо. Така діяльність дасть змогу оцінити результативність кожної складової змішаного навчання, коректувати та вдосконалити освітній процес, прогнозувати розвиток освітньої системи ЗВО загалом.

Моніторинг дає змогу отримати та накопичувати дані про освітню діяльність; фіксувати реальний стан упровадження змішаного навчання; виявляти стратегії та напрями його розвитку.

Кожен із визначених нами 4 етапів упровадження змішаного навчання є завершеним і цілісним. Однак останній 5 етап не завершується та триває постійно. Результати, отримані в ході цього етапу, можуть сприяти процесу повторення всіх інших етапів з метою удосконалення окремих структурних компонентів методичної системи.

Навчання – це спілкування між викладачем і студентами, у процесі якого відтворюються та засвоюються нові знання, відбувається осмислення та усвідомлення наукових теорій, понять, суджень. Організація навчання може мати різну форму: парну (спілкування між двома учасниками освітнього процесу, де один говорить, інший слухає); групову (кожен учасник може повідомляти певні відомості іншим учасникам групи); колективну (спілкування в динамічних парах (із змінним складом) різних учасників по черзі один з одним, головним чином у парах); індивідуальну (опосередковане спілкування, зумовлене можливостями здійснення зв'язку без посереднього контакту).

Змішане навчання дає змогу реалізувати педагогічну взаємодію не тільки в межах аудиторії при безпосередній участі викладача, але й дистанційно за допомогою опосередкованих засобів комунікації. Такі засоби комунікації умовно класифікують на синхронні та асинхронні (рис. 3.3.).

Синхронні засоби комунікації дають змогу обмінюватися даними в режимі реального часу. До цього типу зв'язку належать: вебінари, відео та текстові конференції (чати), засоби відеозв'язку для організації інших форм педагогічної комунікації.

Асинхронні засоби комунікації дають змогу передавати та отримувати дані в зручний для кожного учасника час, незалежно один від одного. До такого типу комунікацій належать: форуми, електронна пошта, вікі-сайти, засоби СУН, месенджери, засоби соціальних мереж тощо.

Зазначимо, що використання асинхронних засобів комунікації можна організувати в умовах синхронного навчання, проте їх основне призначення – асинхронність – взаємодія у зручний для користувача час та місці.

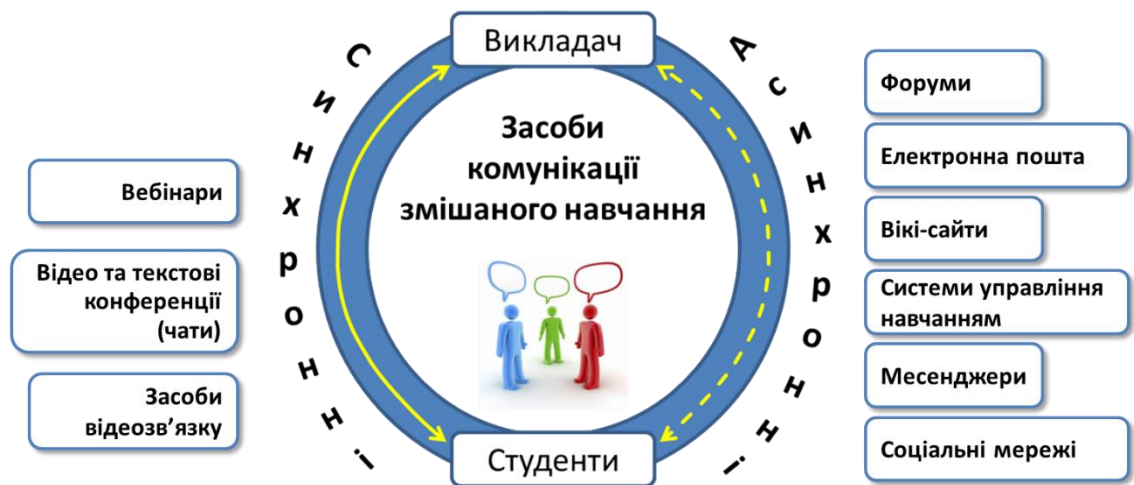

Рис. 3.3. Класифікація опосередкованих засобів комунікації змішаного навчання

Отже, змішане навчання як інноваційна форма освітньої діяльності являє собою складне динамічне утворення, яке відбувається під впливом умов зовнішнього та внутрішнього середовища і ефективність функціонування якого прямо залежить від початкових умов. Дотримання цих умов дає змогу визначити напрям розвитку змішаного навчання та забезпечити його успішність.

3.3. Мотивація педагогічних працівників до впровадження інноваційних технологій навчання

На сучасному етапі розвитку вищої цивілізації особливу роль відіграє інноваційний потенціал суспільства. Це, в свою чергу, вимагає підготовки фахівців, здатних системно й конструктивно мислити, швидко знаходити потрібну інформацію, приймати адекватні рішення, створювати принципово нові ідеї в різних галузях знання. Таким чином формується соціальне замовлення на нові підходи в системі вищої освіти, нове педагогічне мислення, нове ставлення викладача до своєї професійної діяльності, результатом якої має бути виховання «інноваційної людини». За таких умов

інноваційна професійна діяльність стає невід'ємним чинником розвитку професійного становлення кожного викладача. Моделювання інноваційної професійної діяльності викладача вищого навчального закладу потребує глибокого аналізу структури самої інноваційної професійної діяльності та її головних ознак.

Обґрунтуванню структури, змісту та результатів інноваційної діяльності присвячені праці К. Ангеловські, Л. Даниленко, Н. Клокар, О. Козлової, Ю. Максимова та інших. Різні аспекти підготовки педагогів до інноваційної діяльності розглядалися у працях Ю. Будас, І.Гавриш, Т. Демиденко, Л. Пертиченко, Л. Подимової, В. Сластьоніна та інших. Проведений аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що у сучасній педагогіці існують різні підходи до структурування інноваційної педагогічної діяльності, з виділенням значущості тих чи інших компонентів.

Так, побудова моделі інноваційної діяльності В. Сластьоніна й Л. Подимової ґрунтується на зарубіжних дослідженнях в галузі загальної інноватики (Ю. Вооглайд, Е. Роджерс, І. Шумпетер) та спирається на системно-діяльнісну концепцію інноваційних процесів (Н. Лапін, А. Пригожин, Б. Сазонов). Модель включає структурні (мотиваційний, креативний, технологічний, рефлексивний) та функціональні (особистісно вмотивована переробка освітніх програм, планування роботи, прийняття рішення про використання інновацій, прогнозування труднощів, формування цілей, упровадження нововведень у педагогічний процес, корекція і оцінка інноваційної діяльності) компоненти [66]. Основу моделі інноваційної діяльності, розробленої Ю. Максимовим, становить аналіз етапів інноваційного процесу: створення, усвідомлення, опанування та запровадження інновацій та структура готовності особистості до різних видів діяльності [37]. Згідно з цим, до структурних компонентів моделі відносяться: знання педагогічних та інноваційних процесів, рефлексія діяльності, подолання перешкод запровадження інноваційної діяльності, стимули та інші особливості запровадження, здатності до інновацій.

До функціональних компонентів моделі дослідник відносить наступні: гностичний етап (дії, спрямовані на здобуття нових знань про предмет і об'єкт нововведення); проектувальний (дії з планування створення, впровадження та поширення інновацій); конструктивний (відбір змісту та окреслення композиційної побудови нового продукту); комунікативний та організаційний етапи.

У структурі інноваційної діяльності О.Г. Козлової визначаються сутнісні (які виявляють внутрішній зміст) компоненти – філософський, мотиваційний, креативний, рефлексивний, валеологічний і технологічний. Усі складові тісно взаємопов'язані і утворюють одне ціле, де системоутворюючим є креативний компонент [17]. Т.М. Демиденко обґрунтовує введення інформаційного компоненту у структуру інноваційної діяльності педагога [3]. Дослідниця виділяє декілька функціональних етапів інформаційного компонента: пошук та одержання професійно важливої інформації, аналіз та систематизація останньої, використання одержаних матеріалів безпосередньо в інноваційній педагогічній діяльності та створення нової інформації. Ю.О. Будас у структурі інноваційної педагогічної діяльності вчителя виокремлює особистісно-креативний компонент, який поєднує креативність та якості особистості, необхідні для запровадження та створення освітніх інновацій, а саме: критичність та незалежність мислення, чутливість до потреб учнів, ініціативність, активність, відповідальність, мужність [4].

На думку І.В. Гавриш, структура інноваційної професійної діяльності педагога на загальнотеоретичному рівні аналізу є тотожною структурі відповідної функціональної психологічної системи, до якої входять такі компоненти: мотиви діяльності, цілі діяльності, інформаційна основа діяльності, програма діяльності, блок прийняття рішення і підсистема професійно важливих якостей особистості [7].

Із проведеного аналізу видно, що у сучасних науково-педагогічних дослідженнях існує певна невизначеність щодо єдиної структури

інноваційної педагогічної діяльності. Отже, актуальним виявляється дослідження структури інноваційної професійної діяльності викладача вищого навчального закладу.

Узагальнюючу характеристику сучасному викладачу дала З.Ф. Єсарєва: «Викладач - це науковий працівник, який добре опанував науковими методами навчання і виховання, вміло використовує технічні засоби викладання, безперервно підвищує свою кваліфікацію, бере активну участь у науково-дослідній роботі, у громадському житті» [17].

Інноваційною діяльністю займається багато творчих педагогів. І.М. Дичківська виокремлює три групи:

- педагоги-винахідники, які приходять до нового в результаті власних пошуків;
- педагоги-модернізатори, що вдосконалюють і по-новому використовують елементи створення систем задля позитивного результату;
- педагоги-майстри, які швидко сприймають і досконало використовують як традиційні, так і нові підходи та методи.

Діяльність педагогів, що належать до цих категорій, утворюють інноваційний педагогічний потік, який збагачує практику новими ідеями, новим змістом і новими технологіями [13].

Отже, інноваційна професійна діяльність викладача вищої школи це цілеспрямована творча діяльність по створенню, використанню і розповсюдженню актуальних, соціально-значимих новацій у педагогічній системі вищої школи (ідеї, принципи, зміст, форми, методи, засоби, технології навчання, виховання та управління, моніторинг діяльності) з метою позитивного розвитку всієї системи та окремих її складових.

Аналіз наукових джерел, дозволяє виділити два основних компонента інноваційної професійної діяльності викладача: змістовий і процесуальний. Сутність змістового компонента полягає в розробці та впровадженні нового покоління навчальних планів і програм, підручників, навчальних посібників;

створенні нових інтеграційних та варіативних навчальних дисциплін, нової системи оцінювання навчальних досягнень студентів та інше.

Зміст процесуального компоненту складають інноваційні технології навчання на основі сучасних педагогічних теорій і підходів (проблемного, індивідуального, компетентнісного, інформаційного та інших). Для навчального процесу у вищій школі характерним є органічне поєднання навчального і науково-дослідних аспектів, підвищення активності і самостійності студентів, тому інноваційні технології навчання спрямовано на переорієнтацію діяльності викладача від інформаційної до організаційної з управління самостійною навчально-пізнавальною, науково-дослідною та професійно-практичною діяльністю студентів.

Зрозуміти сутність інноваційної професійної діяльності викладача вищого навчального закладу неможливо без детального вивчення її структури - системи дій, спрямованих на досягнення поставлених цілей через розв'язання педагогічних завдань.

Інноваційна педагогічна діяльність структурно охоплює взаємопов'язані компоненти (зовнішні - мета, засоби досягнення, об'єкт впливу, суб'єкти діяльності, результат і внутрішні - мотивація, зміст, операції). Як і будь-яка діяльність (у тому числі й педагогічна) вона виконує ряд функцій - гностичну, проектувальну, конструктивну, комунікативну, організаторську [13, с. 50].

Н. Кузьміна виділяє у структурі педагогічної діяльності викладача такі функціональні компоненти: гностичний, проектувальний, конструктивний, організаторський та комунікативний [31]. Відповідно до цих компонентів викладач вищого навчального закладу має оволодіти певними знаннями та вміннями. Так, гностичний компонент пов'язаний із уміннями викладача отримувати нові знання, синтезувати та систематизувати їх згідно з педагогічними цілями; аналізувати педагогічні ситуації, здійснювати пошукову, евристичну діяльність; вивчати та знати психологічні особливості студентів, особливості навчально-виховного процесу, результати власної

педагогічної діяльності, її позитивні результати і недоліки. Проектувальний компонент включає вміння визначати віддалені, перспективні цілі навчання та виховання, а також стратегії та способи їх досягнення. Конструктивний компонент передбачає відбір та структурування навчальної інформації; конструювання викладачем власної діяльності та навчально-пізнавальної діяльності студентів; контролювання системи знань. Організаторський компонент характеризує вміння викладача організувати як діяльність студентів, так і власну (способи подачі інформації; вибір різних видів навчально-пізнавальної діяльності студентів таким чином, щоб результати відповідали цілям системи; організацію власної діяльності і поведінки в процесі безпосередньої взаємодії зі студентами). Комунікативний компонент передбачає вміння будувати взаємодію викладача зі студентами у контексті досягнення педагогічних цілей, встановлювати педагогічно доцільні стосунки; забезпечувати ефективність педагогічної діяльності.

Дані структурні компоненти наявні і в інноваційній професійній діяльності викладача закладу освіти.

Спираючись на розглянуті дослідження щодо структури інноваційної педагогічної діяльності та враховуючи специфіку професійної діяльності викладача, викладемо власне бачення структури інноваційної професійної діяльності викладача вищого навчального закладу. На нашу думку, інноваційна професійна діяльність викладача складається з таких компонентів: ціннісно-мотиваційного, когнітивно-інформаційного, операційно-діяльнісного, особистісно-креативного, науково-дослідницького, оцінювально-рефлексивного.

Ціннісно-мотиваційний компонент. Проблема мотиваційної готовності, сприйнятливості до педагогічних нововведень є однією із центральних у професійній діяльності викладача, оскільки лише адекватна цілям інноваційної діяльності мотивація забезпечить гармонійне здійснення цієї діяльності й саморозкриття особистості педагога.

Мотивація особистості викладача обумовлена його професійними інтересами, ціннісними орієнтаціями, ідеалами. Ціннісні орієнтації трактують як вибіркоче ставлення людини до матеріальних та духовних цінностей, систему її устремлінь, переконань, переваг, що виражаються у поведінці.

Традиційно мотивацію поділяють на зовнішню й внутрішню (В. Асеев, Л. Божович, А. Маркова, Дж. Олпорт та ін.), маючи на увазі джерело спонукання. Л. Захарова, уточнюючи види професійних мотивів викладачів, із широкої сфери факторів називає такі: матеріальні стимули, спонукання, пов'язані із самоствердженням, професійні мотиви й мотиви особистісної самореалізації [66, с.62-66].

Позитивна мотивація до інноваційної діяльності визначається професійним інтересом, сформованістю цілей власної інноваційної діяльності, сприйнятливістю до нововведень, вираженою потребою у створенні і застосуванні нового, підвищенням педагогічної майстерності викладача та ін.

Когнітивно-інформаційний компонент відображає всю сукупність професійних знань викладача (психолого-педагогічні, конкретно- предметні, методичні, спеціальні). До спеціальних знань ми відносимо знання, необхідні викладачу для здійснення інноваційної професійної діяльності, а саме: знання про нововведення у вищій освіті, закономірності, принципи та умови ефективності перебігу інноваційних педагогічних процесів, сутність, структуру та особливості інноваційної педагогічної діяльності, етапи, способи і форми її здійснення, специфіку сучасних педагогічних технологій тощо.

Створення новацій пов'язано як з інтелектуальним удосконаленням викладача, так і з його здібностями здійснювати пошук необхідної інформації. Для вільної орієнтації в інформаційному просторі викладач вищого навчального закладу повинен володіти інформаційною культурою як однією із складових загальної культури, що полягає в умінні здобувати інформацію з різних джерел – як з періодичного друку, так і з електронних

комунікацій, в оволодінні методами аналітико-синтетичної переробки інформації; а також у знаннях особливостей інформаційних потоків і інформаційного забезпечення у сфері професійної діяльності.

Рівень поінформованості викладача про педагогічні інновації визначають за обсягом його знань, які є необхідною умовою аналізу і вибору оптимальних способів розв'язання професійних проблем відповідно до бачення викладачем проблем педагогічної практики, особистісних потреб та інтересів. Операційно-діяльнісний компонент відображає комплекс умінь і навичок викладача із застосування сучасних форм, методів, засобів та технологій навчання й виховання у структурі власної професійної діяльності. Даний компонент передбачає діагностування, прогнозування, проектування, конструювання, реалізацію та аналіз результатів застосування педагогічних нововведень.

Так, на етапі діагностування відбувається аналіз навчально-пізнавальної діяльності студентів, виокремлення проблемних ситуацій, відбір основних ідей, концепцій, технологій для вирішення педагогічних завдань, професійно-мотивований аналіз власних можливостей щодо освоєння та застосування нововведення, прийняття рішення про використання нового, формулювання цілей і загальних концептуальних підходів до застосування нововведення; етап прогнозування передбачає прогнозування змін, труднощів, засобів досягнення цілей, результатів інноваційної діяльності, шляхів впровадження нововведення; проектувальний етап полягає у моделюванні стратегічної програми досягнення актуальних цілей та вирішення завдань щодо застосування педагогічних нововведень; етап конструювання передбачає переведення стратегічних цілей програми в тактичні та операційні завдання, що реалізується шляхом конструювання змісту, форм, методів та технологій навчання і виховання; етап реалізації забезпечує практичне застосування педагогічних нововведень, що потребує певних організаційних та комунікативних вмінь викладача; останній етап передбачає аналіз і узагальнення одержаних результатів застосування

педагогічних нововведень, їх порівняння з досвідом попередньої педагогічної діяльності й оцінювання результатів.

Особистісно-креативний компонент. Сьогодні в психології та педагогіці творчості спостерігається тенденція до розмежування понять «креативність» і «творчість».

Творчість розуміється як процес, що призводить до створення нового, креативність розглядається як потенціал, внутрішній ресурс людини, здатність відмовлятися від стереотипних способів мислення і виявляти нові способи вирішення професійних та інших завдань.

С. Сисоєва визначає такі ознаки педагогічної креативності: високий рівень соціальної і моральної свідомості; пошуково-перетворюючий стиль мислення; розвинені інтелектуально-логічні здібності (вміння аналізувати, обґрунтовувати, пояснювати, виділяти головне тощо); проблемне бачення; творча фантазія, розвинута уява; специфічні особистісні якості (любов до дітей; безкорисність; сміливість; готовність до розумного ризику в професійній діяльності; цілеспрямованість; допитливість; самостійність; наполегливість; ентузіазм); специфічні мотиви (необхідність реалізувати своє «Я»; бажання бути визнаним; творчий інтерес; захопленість творчим процесом, своєю працею; прагнення досягти найбільшої результативності в конкретних умовах своєї педагогічної праці); комунікативні здібності; здатність до самоуправління; високий рівень загальної культури [64, с. 22].

Ряд дослідників (Г. Альтшуллер, Н. Гнатко, В. Просецький та ін.) виходять з того, що фактично будь-яка діяльність, у тому числі й творча, включає в себе елементи наслідування. Відповідно креативність (здатність до творчості) розвивається на основі наслідування досвіду, концепції, ідеї, окремого прийому, форми, методу з поступовим зменшенням у складі діяльності питомої ваги наслідувального компоненту. Схематично цей процес можна представити за такими етапами: 1 етап - наслідування, копіювання; 2 етап - творче наслідування; 3 етап - наслідувальна творчість; 4 етап - справжня творчість.

М. Данилов виділив три джерела педагогічної творчості. Перше – це соціальне замовлення (висока якість знань, умінь, навичок студентів, усебічний і гармонійний розвиток особистості). Друге – практична діяльність навчально-виховного характеру, успіх якої залежить від педагогічних знахідок, відкритті. Це сфера первинних педагогічних відкритті та винаходів. Третє джерело педагогічної творчості – це дослідження педагогічного процесу, його змісту, форм і методів. Це теоретична й експериментальна діяльність, яка приводить до нових відкриттів, дослідницького передового досвіду, наукових висновків [38, с. 207-208].

Отже, творчість особистості слід розглядати з урахуванням трьох аспектів: якостей особистості; діяльності певного характеру; результату діяльності. Креативний компонент інноваційної професійної діяльності викладача виявляється через відкритість щодо педагогічних інновацій; гнучкість, критичність мислення; творчу уяву.

Науково-дослідницький компонент. Науково-дослідницька діяльність викладача вищого навчального закладу є основним напрямком інноваційної професійної діяльності. Вона визначається як пізнавальна діяльність спрямована на відкриття нових педагогічних знань.

Залежно від того, як реалізується дослідницька діяльність в практичній діяльності викладача, він може виступати або як викладач-практик, модернізує свою дидактичну систему (дослідна діяльність), або як викладач-дослідник, розробляє нові зразки педагогічної діяльності (експериментальна діяльність), апробує теоретично розроблені педагогічні технології (інноваційна діяльність).

Науково-дослідницька діяльність викладача будується відповідно до основних етапів науково-педагогічного дослідження. Ядром науково-дослідницької діяльності виступає експеримент. Чим він більше доказовий і аргументований, чим більш технологічним і можливим для повторення є результат, тим вище рівень дослідження.

Якщо викладач визначився на шлях педагогічного експериментування, йому необхідно оволодіти методологією наукового дослідження - своєрідним інструментом проектування та аналізу педагогічних дій.

У кожному дослідженні необхідно знайти оптимальний варіант послідовності пошукових кроків, виходячи з характеру проблеми, поставлених цілей, предмета, конкретного матеріалу дослідження, можливостей дослідження й інших факторів.

Так, наприклад, російські науковці І. Усачова та І. Ільясов виокремили в циклі науково-дослідницької діяльності чотири етапи:

Креативний (виникнення ідеї дослідження). Його продуктом є формулювання науково-логічного апарату дослідження.

Інформаційно-пошуковий (отримання інформації про накопичені попередниками знання в досліджуваній галузі, їх узагальнення, компресія, фіксація). Його продукт – інформаційний, поданий у вигляді бібліографічного та змістовного огляду констатувального характеру з теми дослідження.

Власне дослідницький (здійснення теоретико-експериментального дослідження). Його продуктом є розв'язання проблеми дослідження.

Трансляційно-оформлювальний (фіксація змісту та результатів дослідно-експериментальної роботи). Його продуктом є науковий текст у вигляді дипломного чи дисертаційного дослідження, статті, монографії, звіт про науково-дослідницьку роботу та ін. [69].

Отже, науково-дослідницька діяльність викладача виступає основою для його професійного зростання, самовдосконалення і саморозвитку.

Оцінювально-рефлексивний компонент. Важливим складником у структурі інноваційної діяльності є рефлексія як аналіз власної діяльності викладачем. Реалізується цей компонент через такі рефлексивні процеси, як саморозуміння й розуміння іншого, самооцінювання й оцінювання іншого. Оцінно-рефлексивний компонент проявляється в здатності викладача адекватно аналізувати результати власної педагогічної діяльності,

прогнозувати дидактичний ефект інновації, що запроваджується, порівнювати результати з передбачуваними чи запланованими, виявляти недоліки. У результаті рефлексії на успішно виконану діяльність викладач переживає задоволення, впевненість, самостверджується як особистість, несе відповідальність за впровадження інновацій перед собою, студентами, колегами. Цей компонент відображає сформованість рефлексивної позиції викладача (характер оцінки себе як суб'єкта інноваційної діяльності).

Оцінка рівня сформованості інноваційної професійної діяльності викладача визначається динамікою сприйняття інновацій і мірою їх засвоєння.

Сербська дослідниця Крсте Ангеловскі запропонувала такий розподіл педагогів за ставленням до проблеми запровадження освітніх інновацій [1]: новатори, які вважають, що нове є гарним уже у зв'язку зі своєю новизною, – 6,69 %; передовики, які вважають за необхідне впроваджувати нововведення, як тільки воно з'явиться в педагогічній дійсності – 44,74 %; помірковані, які не хочуть бути першими, але й не задовольняються роллю останніх, звертаються до запровадження інновацій лише тоді, коли вони вже прийняті значною більшістю колег, – 17,78 %; передостанні більше піддають сумніву, ніж вірять у щось нове, сприймають щось лише після сприйняття чогось абсолютною більшістю громадської думки – 8,03 %; останні, які діють за принципом «краще бути останнім, але треба остаточно переконатися в правильності того, що ми здійснюємо», – 22,75 %.

Інноваційна професійна діяльність не є формалізованим процесом, а тому потребує врахування людського фактору, зокрема, подолання психологічних бар'єрів, що виникають на всіх етапах її розгортання. У науці психологічні бар'єри розуміють як внутрішні перешкоди (небажання, побоювання, невпевненість тощо), що заважають людині успішно виконувати певну дію. М.В. Кларін виділяє два типи психологічних бар'єрів перед новим, які зустрічаються у викладачів: когнітивний і регулятивний. На думку автора, когнітивні психологічні бар'єри виявляються у відсутності

певного знання про нове, у нечутливості до новизни і викликають пасивну протидію. Регулятивні психологічні бар'єри перед новим виявляються у недовірі до ініціаторів, до керівництва, власне до нового і часто викликають активну протидію нововведенню [24].

Подоланню психологічних бар'єрів інноваційної професійної діяльності сприятиме: врахування установок, мотивів, ціннісних орієнтацій, етичних норм поведінки її учасників; використання психологічних методів активного навчання всіх учасників цього процесу для формування уявлення про зміни які мають відбутися і розвиток інноваційних здібностей у формуванні готовності до сприйняття, освоєння і впровадження інновацій.

Висновки до третього розділу

Змішане навчання як інноваційна форма освітньої діяльності являє собою складне динамічне утворення, яке відбувається під впливом умов зовнішнього та внутрішнього середовища і ефективність функціонування якого прямо залежить від початкових умов. Дотримання цих умов дає змогу визначити напрям розвитку змішаного навчання та забезпечити його успішність.

Для ефективного впровадження змішаного навчання в ЗВО потрібен системний підхід, який забезпечує вирішення завдань із технічним, програмним, навчально-методичним, кадровим, нормативно-правовим забезпеченням, управлінням навчальним процесом і розвитком електронних, дистанційних, мобільних засобів навчання. Водночас важлива роль належить психолого-педагогічним чинникам навчання, що передбачають готовність як педагогічних працівників, так і студентів до змішаного навчання.

Інноваційна професійна діяльність викладача вищого навчального закладу має бути спрямована на формування позитивної мотивації, набуття необхідних компетенцій для її здійснення, оволодіння інформаційною культурою, науковим пошуком, розвиток творчих здібностей і рефлексивного мислення.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів проведеного дослідження дало підстави сформулювати такі висновки:

1. Проведено теоретичний аналіз наукових джерел – дослідження науково-методичних та навчально-практичних матеріалів; науково-практичних конференцій різних рівнів, вивчення досвіду передових закладів освіти України та зарубіжжя. З'ясовано, що основними чинниками інноваційного розвитку освіти є: інноваційний шлях її розвитку, інноваційний вищий навчальний заклад, інноваційне середовище, інноваційний процес, науково обґрунтований інноваційний вибір, інноваційні технології. Заклади вищої освіти, діяльність яких будується на чітко визначених теоретико-методологічних засадах створення й реалізації інновацій, дають стабільні результати за якісно новими показниками наукової, навчально-виховної, науково-методичної, виробничої діяльності. Інноваційний освітній заклад визначається стратегією розвитку, що приводить до системних змін у цілях, структурі, змісті та технологіях навчально-виховного процесу. Основною характеристикою інноваційних процесів є постійне оновлення й саморозвиток ЗВО на основі аналізу своєї роботи. Інноваційна організація діяльності вимагає створення особливих гнучких структур, що забезпечують дію об'єктивних і суб'єктивних детермінант інноваційного процесу з урахуванням особливостей його функціонування на рівні закладу освіти. Ефективність інноваційних процесів у навчальному закладі визначається вибором і обґрунтуванням вихідних методологічних і теоретичних позицій, які визначають спрямованість і зміст нововведень і забезпечують системний рівень їх упровадження.

2. Розкрито сутнісні характеристики категоріального апарату дослідження «новація», «інновація», «інноваційний процес», «інноваційна діяльність», «інноваційні освітні технології» з урахуванням найбільш

важливих до її вивчення підходів (гуманістичного, компетентнісного, системно-діяльнісного та креативного).

У процес дослідження уточнено феномен *освітня інновація*, яка є закономірним явищем, динамічним за характером і розвивальним за результатами, пов'язана із загальними процесами у суспільстві, глобалізаційними та інтеграційними процесами. Запровадження інновацій дозволяє вирішити суперечності між традиційною системою і потребами в якісно новій освіті. Сутнісною ознакою інновації є її здатність впливати на загальний рівень професійної діяльності педагога, розширювати інноваційне поле освітнього середовища у навчальному закладі, регіоні. Як системне утворення інновація характеризується інтегральними якостями: інноваційний процес, інноваційна діяльність, інноваційний потенціал, інноваційне середовище.

Отже, інновації в освіті – це процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану. Слово "інновація" має багатомірне значення, оскільки складається з двох форм: власне ідеї та процесу її практичної реалізації. Інновація є суттєвим діяльним елементом розвитку освіти взагалі, реалізації конкретних завдань у навчально-виховному процесі. Інновації відображаються в тенденціях накопичення і відозміни ініціатив і нововведень в освітньому просторі; спричиняють певні зміни у сфері освіти.

3. Обґрунтовано, що управління інноваційними процесами слід розглядати як процес, що регулює взаємозв'язок усіх компонентів системи освіти й реалізується безпосередньо через нові управлінські функції: розробку інноваційної освітньої стратегії, вивчення процесів функціонування й розвитку системи вищої освіти на основі моніторингових досліджень, виявлення й підтримку ініціативних науково-педагогічних працівників і педагогічних працівників, поширення інновацій на рівні

освітнього закладу. Це сприятиме переходу освіти на якісно вищий рівень на основі оптимізації кадрового потенціалу, матеріально-технічних ресурсів тощо.

Важливого значення в управлінні інноваційними процесами у закладах вищої освіти мають механізми управління, а саме: забезпечення умов для інноваційної діяльності (нормативно-правове, організаційно-управлінське, соціально-психологічне); інтенсифікація інноваційних процесів через стимулювання ризику, підтримку ініціатив, створення атмосфери інноваційного середовища; забезпечення системності, організованості (етапність, процедурність) інноваційних процесів; оптимізація інформаційного обміну в інноваційних процесах. Ефективність таких механізмів визначається здатністю суб'єктів управління цілеспрямовано використовувати організаційно-розпорядницькі, організаційно-педагогічні, соціально-психологічні, фінансово-господарчі та економічні методи.

4. Виявлено організаційно-педагогічні умови впровадження інноваційних технологій навчання. Доведено, що організаційні умови є стійкими управлінськими, матеріально-технічними, кадровими вимогами для успішної організації навчання та функціонування освітнього середовища. Педагогічні умови можна розглядати як сукупність організаційних форм, методів, засобів навчання та інших складових педагогічного процесу. Крім педагогічних умов, доцільно враховувати психологічні чинники, які забезпечують готовність педагогічних працівників до організації навчання та готовність студентів до навчання за новою методикою. На основі організаційно-педагогічних умов визначено, що впровадження інноваційних технологій навчання потрібно здійснювати за такими етапами: визначення загальної стратегії організації інноваційного навчального процесу, аналіз матеріально-технічної бази, побудова освітнього середовища, проектування змісту освіти з орієнтацією на компетентнісну модель фахівця, моніторинг ефективності впровадження компонентів готовності педагога до інноваційної діяльності.

5. Визначено й конкретизовано структуру та критерії готовності викладача вищої школи до інноваційної діяльності, як сукупність мотиваційного, когнітивного, креативного, рефлексивного компонентів, які взаємообумовлені та пов'язані між собою. Обґрунтовано, що інноваційна діяльність педагога передбачає дотримання принципів інтеграції освіти, диференціації та індивідуалізації освіти та принципу демократизації освіти. Здійснення цих принципів передбачає зміну характеру освітньої системи, змісту, методів, форм, технологій навчання й виховання. Метою освіти за таких умов є вільний розвиток індивідуальних здібностей, мотивів, особистісних цінностей різнобічної, творчої особистості.

Обґрунтовано, що мотивація особистості майбутнього педагога обумовлена його професійними інтересами, ціннісними орієнтаціями, ідеалами. Вона виявляється як у всій його професійній життєдіяльності, так і в окремих педагогічних ситуаціях, визначає його сприйняття зовнішніх подій і логіку поведінки. Позитивну мотивацію майбутнього педагога до інноваційної діяльності засвідчує задоволення таких його особистісних і професійних потреб, як розвиток прагнення застосовувати нове, підвищувати рівень педагогічної майстерності, подолання професійних труднощів. Доведено, що показниками мотиваційного компонента готовності до інноваційної педагогічної діяльності є пізнавальний інтерес до інноваційних педагогічних технологій та особистісно-значущий смисл їх застосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ангеловски Крсте. Учителя и инновации: Кн. для учителя: Пер. с макед. М.: Просвещение, 1991. 159 с.
2. Балабанова О. И. Метод проектов при формировании технологической мобильности студентов техникумов // Современные проблемы науки и образования. – 2012. – № 1.
3. Биков В.Ю. Інформатизація загальноосвітньої і професійно-технічної школи України: концептуальні засади і пріоритетні напрями / В.Ю. Биков // Професійна освіта: педагогіка і психологія. Українопольський журнал; [за ред. І. Зазюна, Н. Нічкало, Т. Левовицького та ін.]. – Ченстохова: Вид-во Вищої Педагогічної Школи у Ченстохові. – 2003. – Видання IV. – С.501-515.
4. Будас Ю.О. Підготовка майбутніх вчителів до інноваційної педагогічної діяльності засобами ділової гри: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ю. О. Будас; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2010. – 20 с.
5. Буркова, Л. Ключ до управління: Класифікація педагогічних інновацій як елемент механізму керування інноваційним процесом в освіті / Л. Буркова // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2000. – №1. – С. 31–37.
6. Вахштайн В.С. Основные тенденции государственной политики в сфере высшего образования в странах ОЭСР / В. С. Вахштайн, Б. С. Железов, Т. А. Мешкова // Вопросы образования. – 2005. – № 2. – с. 2-16.
7. Гавриш І.В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності: автореф. дис... д-ра. пед. наук: 13.00.04 / І.В. Гавриш; Харків, 2006. – 46 с.
8. Галустов Р. А., Зубов Н.И. Творческие проекты студентов ТЭФ. Под ред. Р.А. Галустова. - Брянск: Издательство БГПУ, НМЦ «Технология», 1999. – 152 с.

9. Герасимов, Г. И. Инновации в образовании: сущность и социальные механизмы (социологический аспект) / Г. И. Герасимов, Л. В. Илюхина. – Ростов н/Д, 1999.
10. Гузеев В. В. Метод проектов как развитие блока уроков / Гузеев В.В. // Образовательная технология: от приема до философии. – М. : Сентябрь, 1996. – С. 79–86.
11. Демиденко Т.М. Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до інноваційної педагогічної діяльності: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Т.М. Демиденко; Луган. нац. пед. ун-т ім. Т.Шевченка. – Луганськ, 2004. – 20 с
12. Державний стандарт початкової загальної освіти [Текст] // Початкова освіта. – 2011. – № 18(594). – 46 с.
13. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: підручник / І.М. Дичківська. – 2-е вид., доповн. – К.: Академвидав, 2012. – 352 с.
14. Довбенко Т. Метод проектів в історії шкільництва / Т. Довбенко // Шлях освіти. – 2005. – №2. – С. 47–52.
15. Економіка вищої освіти України: тенденції та механізми розвитку /За заг. ред. В. П. Андрущенка. - К.: Пед. преса, 2006. – С. 28.
16. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П.Сурмін, В.Д.Бакуменко, А.М.Михненко та ін.; за ред. Ю.В.Ковбасюка, В.П.Трощинського, Ю.П.Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.
17. Есарева З.Ф. Особенности деятельности преподавателя высшей школы / З.Ф.Есарева. – Л.: Ленинградский университет, 1993. – 111 с.
18. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
19. Зеленцова Т. В. Метод проектов как активная технология в преподавании психологии // Личность, семья и общество: вопросы педагогики и психологии: сб. ст. по матер. XII междунар. науч.-практ. конф. Часть II. – Новосибирск: СибАК, 2012.

20. Зимняя И. А., Сахарова Т.Е. Проектная методика обучения английскому языку // Иностранные языки в школе. – 1991. – № 3. – С. 9–12
21. Ільченко А.А. Характеристика педагогічних форм та методів профілактичної діяльності медичних фахівців / А. А. Ільченко // Медична освіта. – 2016. – № 1 (69). – С. 22-24
22. Килпатрик В. Х. Метод проектов. Применение целевой установки в педагогическом процессе / В. Х. Кильпатрик ; [пер. с англ. Е. Н. Янжул]. – Л. : Брокгауз-Ефрон, 1925. – 43 с.
23. Киричок В.А. Можливості застосування інтерактивних методів навчання у системі післядипломної медичної освіти / В. А. Киричок // Медична освіта. – 2016. – № 1(69). – С. 25-28.
24. Кларін, М. Інновації в навчанні / М. Кларін // Завуч. – 2000. – №23–24. – С. 8.
25. Кокурин, Дмитрий Иванович. Инновационная деятельность / Д. И. Кокурин. - М. : Экзамен, 2001. 574 с.
26. Козлова О.Г. Сутнісні складові інноваційної діяльності вчителя / О.Г. Козлова . – Суми: ВВП «Мрія-1» ЛТД, 1999. – 92 с.
27. Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи) / В.Г. Кремень. К. : Грамота, 2003. 216 с.
28. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: —К.І.С.І., 2004. – 112 с.
29. Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_konserc.pdf.
30. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти [Текст] // Директор школи. – 2000. – № 39-40. – 126 с.
31. Кузьмина Н.В. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения профтехучилища. – М.: Высшая школа, 1989. – 167 с.

32. Левківський Казимир Якісна освіта – запорука самореалізації особистості / К.М. Левківський // Вища школа – 2010. - № 1. – с. 5-14.
33. Лісіна Л. Особливості інноваційної діяльності викладача інституту післядипломної педагогічної освіти // Вісник Львів. ун-ту. Серія педаг. 2009. 25. Ч. 2. С. 92-100.
34. Лутай В. С. Філософія сучасної освіти: Навч. посіб. / В. С. Лутай. К. : Центр «Магістр-S» Творчої спілки вчителів України, 1996. 256 с.
35. Лучечко Р.І. Формування готовності старшокласників сільської школи до трудової діяльності в умовах ринкових відносин: Дис. канд. пед. наук: 13.00.01./ Р.І. Лучечко/.–К., 1994. –147 с.
36. Максименко С.Д. Педагогіка вищої медичної освіти [текст]: підручник / С.Д. Максименко, М.М. Філоненко. – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 288 с.
37. Максимов Ю.Г. Педагогические условия подготовки студентов к инновационной деятельности в школе: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Ю.Г. Максимов; Удмурдский госуд. ун-т. – Ижевск, 2001. – 19 с.
38. 9. Максимюк С.П. Педагогіка : Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2005.- 667 с.
39. Малежик П.М., Малежик М.П. Особливості моделювання методичної системи технічної підготовки майбутніх фахівців з ІКТ / Наукові записки КДПУ. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. – Кропивницький, 2017. – Вип. 12. – С. 121 – 127.
40. Міжнародні стандарти якості освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uadocs.exdat.com/docs/index-70147.html>
41. Мелашенко К. М. Технологія проектного навчання. – Завуч, №13 (271). – Травень, 2006. – С. 12–14.
42. Навроцький О.І. Вища школа України в умовах трансформації суспільства. Монографія. Х.: Основа, 2000. 240 с.
43. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. [Електронний ресурс] / Указ Президента України від 25 червня 2013

- року №344/2013. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
44. Новіков А. М. Методологія / А. М. Новіков, Д. А. Новіков – М. : Синтег, 2007. – С. 668
45. Олійник, В. Система педагогічної освіти та педагогічні інновації / В. Олійник // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2001. – №4. – С. 61–69.
46. Освітні технології : [навчально методичний посібник / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; за заг. ред. О. М. Пехоти]. – К. : А.С.К., 2004. – 256 с.
47. Основные тенденции развития высшего образования: глобальные и болонские изменения / Под научн. ред. д-ра пед. наук, профессора В. И. Байденко. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2010. – 352 с.
48. Оцінювання та відбір педагогічних інновацій : теоретико-прикладний аспект. Науково-методичний посібник / За редакцією Л.Даниленко. К.: Логос, 2001.- 185 с.
49. Педагогіка вищої школи: Словник довідник / Упор. О.О. Фунтікова Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2007. 404 с.
50. Підласий, І. Педагогічні інновації / І. Підласий, А. Підласий // Рідна школа. – 1998. – №12. – С. 3–17.
51. Подобедова Т. Ю. Підготовка майбутніх вчителів гуманітарного профілю до педагогічного проектування: Автореф. дис. канд. пед. наук:13.00.04 / Луганський національний педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка. - Луганськ, 2005. – 20 с.
52. Полат Є. С. Метод проектів на уроках іноземного мови // Иностранные языки в школе. – 2000. – № 3. – С. 3–9.
53. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17 квітня 2002 року, № 347/2002 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 16. – С. 2-3.

54. Радугин А.А. Введение в менеджмент: социология и организация управления / А.А. Радугин, К.А. Радугин. Воронеж, 1995. 196 с.
55. Рамський Ю.С. Формування інформаційної культури майбутніх вчителів математики: Монографія. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. – 366 с.
56. Родигіна І.В. Структура компетентності як педагогічного явища в контексті сучасного навчально-виховного процесу [Текст] // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2011. – № 1. – С. 46-50.
57. Родигіна І.В. Оновлені Державні стандарти початкової та базової і повної загальної середньої освіти: компетентнісний вимір [Текст] // Вісник післядипломної освіти: зб. наукових праць / Ун-т менеджменту 426 «Молодий вчений» • № 5 (45) • травень, 2017 р. ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ освіти НАПН України; редкол.: О.Л. Ануфрієва [та ін.]. – К., 2005. – Вип. 7(20) / голов. ред. В.В. Олійник. – К.: «АТОПОЛ», 2012. – С. 190-195.
58. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи [Текст] / О.Я. Савченко. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.
59. Савченко О.Я. Новий держстандарт для початкової школи: від задуму до реалізації [Текст] // Педагогічна газета. – 2012. – № 1(210). – С. 4.
60. Світові інновації [Електронний ресурс] // The Economist. – Режим доступу до журналу : www.innovations.com.ua. 7. Шилов, К. В. Класифікація інновацій / К. В. Шилов // Інновації в освіті. – 2007. – №3. – С. 52–58.
61. Сериков В.В. Личностный подход в образовании: концепция и технологии.- Волгоград: Перемена, 1994. – 150 с.
62. Сериков В.В. Образование и личность (теория и практика проектирования образовательных систем). – М.: Логос, 1999.– 165 с.
63. Сисоєва С.О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: монографія / С.О.Сисоєва. – Хмельницький, ХГПА, 2008. – 324 с.
64. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості вчителя: Навчальний посібник. – К.: ІСДОУ, 1994. – 112 с.

65. Скаткин М.М. Проблемы современной дидактики [Текст] / М.М. Скаткин. – М.: Педагогика, 1980. – 96 с.
66. Слостенин В.А., Подымова Л.С. Педагогика: Инновационная деятельность. - М.: ИЧП: «Издательство Магистр», 1997. – 224 с.
67. Степко М. Світові тенденції розвитку систем вищої освіти та проблеми забезпечення якості й ефективності вищої освіти в Україні / М. Степко // Вищ. шк. – 2013. – № 7. – С. 13–22.
68. Ткачук Г.В. Теоретичні аспекти та стан впровадження змішаного навчання у закладах вищої освіти України. European vector of contemporary psychology, pedagogy and social sciences: the experience of Ukraine and the Republic of Poland: Collective monograph. Volume 1. Sandomierz: Izdevnieciba «Baltija Publishing». 2018. P. 465-484.
69. Усачева И. В., Ильясов И. И. Формирование учебной исследовательской деятельности. – М.: Изд-во МГУ, 1986. – 124 с.
70. Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура: монографія / за ред. В.Г. Кременя. К.: Педагогічна думка. 2008. 472 с.
71. Філоненко М. М. Методика викладання у вищій медичній школі на засадах компетентнісного підходу: Методичні рекомендації для викладачів та здобувачів наукового ступеню доктора філософії (PhD) ВМ(Ф)НЗ України. / М. М. Філоненко. – К.: Центр учбової літератури, 2016. – 88 с.
72. Blended Learning for Quality Higher Education: Selected Case Studies on Implementation from Asia-Pacific. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002468/246851E.pdf>. (last accessed: 15.05.2018).
73. Knoll M. 300 Jahre lernen am Projekt. Zur Revision unseres Geschichtsbildes / M. Knoll //Pedagogik. – 1993. – № 7–8. – P. 58–63.